

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

RECLAME IN HET SPANNINGSVELD TUSSEN ADVERTEERDER, VERBRUIKER EN MEDEDINGER

Rede uitgesproken door Mr. André d'Halluin op de plechtige openingszitting van de Conferentie der jonge Balie te Kortrijk op 29 september 1973

Tegenwoordig wordt iedereen in onze technologische samenleving letterlijk omgeven door massamedia : radio, tv., dag- en weekbladen, technische en professionele tijdschriften, films, boeken, folders en affiches. Toename van de "consumptie" van de massamedia volgt op een steeds stijgende (materiële) levensstandaard. Eén soort communicatie die via de massamedia druk wordt aangeboden is de reclame.

Luidens een schatting van reclamespecialisten in 1965 kwam de gemiddelde Amerikaan door verschillende media per dag met ruwweg 1500 reclameboodschappen in aanraking. Daarvan kon een fractie, volgens het onderzoek gemiddeld 76 per dag, zijn belangstelling wekken¹. Die toestand wordt ook hier een werkelijkheid. De reclame bekleedt een zodanige plaats in onze economie en cultuur dat men op straf van volledige vervreemding niet mag nalaten er even bij stil te staan om er over na te denken².

De reclame is een machtig middel dat ten dienste staat van de producent-opdrachtgever, de adverteerder. De betekenis van de reclame in het huidige maatschappelijk bestel kan moeilijk weggedacht worden : in functie van de consumptiemaatschappij speelt zij een hoofdrol bij de conditionering van de gebruiker.

Bij het onderzoek van het wettelijk apparaat dat het terrein der reclamepraktijken normeert bevindt men zich nagenoeg op een braakliggend veld. Tot ordening van dit belangenspel tussen adverteerder, gebruiker en mededinger gaf de wetgever enkele algemene regels en slechts weinig sectoren werden wat preciezer behandeld. Aangezien deze wetteksten in hun alge-

meenheid uiteraard elementen van vaagheid behouden blijft er voor de jurist, de rechter en de adverteerder voldoende speelruimte open om steeds opnieuw de betrokken waarden en belangen af te wegen³.

Daar bepaalde jurisprudentiële oplossingen of wijzers meestal het resultaat zijn van een belangenspanning in een aan de tijd gebonden maatschappijbeeld, lijkt vooral in een tijdperk van wetenschappelijke specialisatie een multidisciplinaire aanpak van een gegeven als de reclame noodzakelijk om op maatschappelijk verantwoorde wijze over de juridische ordening van deze commerciële informatie te spreken. Pas dan kan men het recht als techniek van maatschappelijke regeling én als hervormingsinstrument hantieren waar een evoluerend normbesef dit zou vereisen⁴.

Voor deze beknopte uiteenzetting werd gestreefd naar synthese wat de sociaal-economische doorlichting betreft. Gemis van het wenselijk multidisciplinair teamwork meen ik gedeeltelijk te kunnen ondervangen door het onderzoek van recent gepubliceerde studies. In het juridisch gedeelte wordt getracht de krachtlijnen in het daglicht te brengen en te beoordelen.

II. Reclame in de consumptiemaatschappij

De American Marketing Association definieerde de reclame als elke betaalde vorm van presentatie en promotie van goederen en diensten via massamedia door

³ W. VAN GERVEN, *Het beleid van de rechter*, 1973, pp. 129-130.

⁴ W. VAN GERVEN, a.w., pp. 137-138 ; *Economie op zoek naar recht*, (Studies onder leiding van G. SCHRANS), 1973, p. 6 ; Europees Handvest voor de bescherming van Consument van 17 mei 1973, artt. 13 en 14.

¹ WÄRNERD en NOWAK, *Massacommunicatiemediën en reclame*, Rotterdam, 1971, p. 9 (vertaling uit het Zweeds).

² *Test-Aankoop*, 1971, nr. 104, p. 7.

een herkenbare verzender. De reclame is veruit het belangrijkste van de middelen waardoor de onderneming in verbinding treedt met haar sociale omgeving. De onderneming beïnvloedt haar omgeving via reclame, activiteiten op het vlak der public relations, sales promotions enz., hetgeen globaal kan aangeduid worden als "marketingcommunicatie"⁵.

Vanuit de belangenfeer van de verbruiker gezien is de finaliteit van de reclame niet een bestoken van het publiek met aangename, spitsvondige, bombastische of zelfs misleidende slogans en gegevens, maar wel het informeren van de verbruiker over het bestaan van het produkt, zijn kwaliteit, waarde en rang op de markt en zijn verschillen tegenover gelijkaardige produkten. Door de versnelde ontwikkeling waaraan de vrije mededinging ten grondslag ligt, ontstond immers een dringende behoefte aan informatie⁶.

Hoewel de verbruiker geïnviseerd wordt door de reclame, heeft hij geen inspraak bij het opmaken ervan. De adverteerder zal zijn publiciteit normaal niet in de eerste plaats opvatten als het verstrekken van volledige of objectieve informatie, laat staan van wetenschappelijke gegevens. Hij streeft voor alles één doel na: verkopen, hetgeen de verovering en/of het behoud van de in aanmerking komende consumentengroep beduidt. Zijn reclame is er in essentie op gericht de omzet en de winst van de onderneming of de verdelers op te drijven en heeft zelfs niet secundair als voorwerp een nuttige waarheid te verspreiden of de consument te beschermen; dit wordt aan hemzelf of de Staat overgelaten.

Voor de adverteerder treedt de concurrentiefunctie van de reclame aldus op het voorplan. De homogene mededinging heeft immers op vele markten plaats gemaakt voor de heterogene mededinging en het zijn vooral de moderne techniek en de frequent voorkomende oligopolioïde verhoudingen die de prijsconcurrentie op sommige markten op de achtergrond hebben gedrongen. Prijsbeheersing of afspraken zijn hier eveneens van belang. Een van de essentiële elementen voor deze "non-price competition" is de reclame⁷.

Men kent het typisch voorbeeld van de petroleumsector, waar alle grote merken uiteindelijk de markt samen blijven domineren en tegen dezelfde prijs verkocht worden. Met haar reclame poogt elke maatschappij de kopers aan te trekken. Het wordt tenslotte loutere sfeerschepping ("stop een tijger in uw tank") en de ene campagne wordt beantwoord met een concurrerende om het effect van de eerste af te zwakken. Sterker nog is het voorbeeld van de was-

poeders waar de vele merken – schijnbaar hard concurrerend – in feite door een tweetal producenten vervaardigd worden met onderling stevige afspraken; hier doet deze schijnconcurrentie de verkoop stijgen⁸.

In het vervolledigd concurrentieschema speelt de reclame ook haar rol in de strijd om de koopkracht van de verbruiker tussen totaal verschillende sectoren onder elkaar.

Zeker is er heel wat waardevolle en informatieve reclame. Positief is de vlugge en ruime verspreiding van gegevens over nieuwe produkten (bv. koelkast, afwasmachine, panties). Door de reclame blijft het – zij het eenzijdig – onmisbaar contact mogelijk tussen de producenten en verdelers en verbruikers. Een grotere afzet dank zij de reclame brengt soms prijsverlagingen mee en kan concurrenten tot nieuwe inspanningen aansporen om hun produkten te verbeteren.

Samenvattend moet men nochtans stellen dat de reclame verschijnt als "wilsbeïnvloedende voorlichting met een commercieel doel"⁹.

Inhakend op de nieuwe denkstijl van consumentenbewustwording en steeds groter streven naar welzijn worden enkele aspecten van dit complexe fenomeen nader belicht.

1. Manipulatie door "verborgen verleiders"

In het onthullende boek "The Hidden Persuaders" onderzocht de Amerikaanse auteur Vance Packard hoe producenten en reclamespecialisten ernaar streven – soms met indrukwekkend resultaat – om onze levensgewoonten, onze manier van kopen, onze gedachten-gang in bepaalde banen te leiden met behulp van door de psychiatrie en de sociale wetenschappen verworven inzichten. Kenschetsend voor dit streven is dat deze pogingen veelal hun werk doen beneden ons bewustzijnsniveau. Deze vaststelling confronteert de verbruikersverenigingen met de noodzaak tot demystificatie van de reclame zoals zij door velen wordt gevoerd.

De adverteerders blijken de vurigste kruisvaarders te zijn voor een hoger streven op materieel gebied.

De mogelijkheden voor het gebruik van de aan de psychologie en de sociologie ontleende kennis zijn hierbij zo aanlokkelijk dat niemand, hoe en waar hij ook leeft, er nog zeker van kan zijn dat hij niet precies op dat moment door een van de verborgen verleiders beïnvloed wordt. Dit geldt trouwens niet alleen in de consumptie, maar ook in de nagestreefde sociale status of in de politiek.

Het gebruik maken van "massa-psychoanalyse" als leidraad bij verkoopcampagnes is essentieel geworden in de hedendaagse commerciële reclame. Reclamemen-sen werden psychologen en daarop ziels-manipuleer-

⁵ WÄNNERYD en NOWAK, a.w., pp. 14-15.

⁶ G. SCHRANS, a.w., p. 97; Europese Commissie, *Eerste verslag over het mededingsbeleid*, Luxemburg, 1972, pp. 14-15.

⁷ Rapport Berkhouwer, Zittingsdocumenten, 1969-70, Europees Parlement, nr. 197, verwijzend naar H. VAN DER HAAS, *The enterprise in transition, An analysis of European and American practise*, London, 1967.

⁸ L. HUYSE, L. VAN OUTRIVE en J.L. DE HAENE, *Machts-groepen in de samenleving*, 1973, p. 72.

⁹ *Ib.*, met verwijzing naar FAUCONNIER.

ders¹⁰ die de resultaten van het drijfveer-onderzoek, "motivation research", in hun reclameboodschappen aanwenden. Reeds in het begin van de jaren vijftig besteedden in de V.S. bedrijven als Goodyear, General Motors, General Foods, Lever Brothers, enorme kapitalen aan publiciteit welke door deze maatschappijen zelf of via hun reclameadviseurs op motivation research gestoeld was¹¹.

De reclame spant zich in om voor diverse merken van nochtans gelijke of vervangbare produkten geïdealiseerde en onderling verschillende "geestesbeelden" op te bouwen (cfr. reclame voor bier, sigaretten, zeep, benzine enz.)¹².

Daarenboven concluderen de adverteerders dat de afzet van handelswaren grotendeels afhankelijk is van het succes waarmee zij onze schuldgevoelens van angst, bezorgdheid, vijandigheid of eenzaamheid kunnen bestrijden of modelleren en onze diepmenselijke betrachtingen door kunstmatig opgewekte gedachtenassociaties tegemoet komen¹³.

Vele firma's verkopen ons een gevoel van zekerheid, tevredenheid, scheppingsdrang, onsterfelijkheid, affectie, vrouwelijkheid en kinderliefde¹⁴. De variaties op het thema erotiek of sociale status, al of niet geëxpliciteerd, hebben uiterst belangrijke vormen aangenomen in de handen van verkoopspedagogen¹⁵.

Deze en tal van andere technieken worden nu precies aangewend in een tijd dat de doorsnee verbruiker wegens het fel gestegen inkomen relatief vrijer over dit inkomen kan beschikken. Zolang de verbruiker slechts over een voor het strikt levensminimum aangewezen inkomen beschikte was hij niet vrij. Nu is hij in staat om een steeds belangrijker deel van het inkomen te besteden voor iets dat hij graag zou willen in plaats van iets dat hij moet hebben¹⁶. In deze context stijgt het percentage onvoorbereide "impulsaankopen" belangwekkend! Vooral in de grootwarenhuizen wordt deze trend vastgesteld.

Er heeft zich een fundamentele verandering voorgedaan in het karakter van de mens uit de twintigste eeuw: een groot deel van zijn tijd wordt steeds meer in beslag genomen door consumptiedaden¹⁷. De reclame schept een dynamisch behoeftenbeeld dat strookt met de overvloedseconomie van produktiezijde.

2. Het consumptiepatroon in de technologische welvaartstaat

Het samenspel van de markteconomie en de consumptiemaatschappij brengt mee dat deze reclame als "samenzwering tegen de zuinigheid" wel betaald wordt door de handel en nijverheid doch vooral gedragen wordt door de consument in de verkoopprijs van elk produkt.

Hierbij vergeet men wel eens dat deze agressieve verkoopmethoden, welke steunen op de massacommunicatiemedia wegens het verbroken en onmogelijk geworden persoonlijk contact tussen producent en consument slechts één voorbeeld zijn van de manipulatie-technieken waartoe een verwetenschappelijkte industriële samenleving leidt... uit naam van haar voortbestaan zelf¹⁸.

Via de reclame wordt het individualistisch materiële comfort opgehemeld. Het is door de produktie van geïndividualiseerde materiële goederen dat de produktiviteit het sterkst stijgt. Ons consumptiepatroon is eenzijdig: op de individuele materiële behoeften wordt de nadruk gelegd ten nadele van de niet-materiële en collectieve behoeften¹⁹. Dit winstgevend terrein is de sector bij uitstek voor de massaproductie. De stijging van het inkomen der actieve individuen gaat samen met dit dynamische produktie- en distributieproces. Wat geproduceerd wordt moet inderdaad verkocht worden. Aangezien verzadiging de economische kringloop zou ontwrichten, wordt dit het centrale taboe van de consumptiesamenleving. Prof. J.K. Galbraith onderstreept nu dat het doel van deze uitgesproken vraagbeïnvloeding door reclame en verkooppromotie in de ruimste betekenis hierin gelegen is dat de producent de verkoop der geplande produktie Q tegen de prijs P verzekert en zelf controleert in de praktijk²⁰. In dezelfde optiek wordt de gebruiksduur van de verbruiksgoederen bestendig verkort en de mythe geschapen van het steeds nieuwe en steeds wisselende produkt (extreem door-gedacht in de modewereld)²¹.

De reclame wekt aldus bij de verbruikers een permanent frustratiegevoelen door ervoor te waken dat het gewenste en het gerealiseerde leefpatroon nooit samenvallen. De reclame zal de mens conditioneren als een verbruiker die steeds opnieuw zijn inkomen uitgeeft en altijd meer behoeften wil voldoen. Het industrieel systeem, aldus prof. J.K. Galbraith, is in onze westerse welvaartstaten inherent verbonden aan dit gedragspatroon en, wat meer is, put precies uit het onbeperkt voortbrengen van het goederen- en dienstenpakket zijn sociaal prestige²².

¹⁸ H. DELEECK, *Inkomensverdeling, sociale zekerheid en sociaal beleid*, 1972, p. 31.

¹⁹ L. HUYSE, L. VAN OUTRIVE en J.L. DE HAENE, a.w., p. 76.

²⁰ J.K. GALBRAITH, a.w., p. 213 e.v.; L. BAECK, a.w., p. 112.

²¹ L. BAECK, a.w., p. 112.

²² J.K. GALBRAITH, a.w., p. 219.

¹⁰ V. PACKARD, *The Hidden Persuaders*, Pelican Book, 1971, p. 71 e.v.

¹¹ V. PACKARD, a.w., p. 43.

¹² V. PACKARD, a.w., p. 45.

¹³ *Test-Aankoop*, 1971, nr. 104, p. 7.

¹⁴ V. PACKARD, a.w., p. 66 e.v.

¹⁵ V. PACKARD, a.w., p. 75 e.v.; *Id.*, *De Status-Zoekers*, Amsterdam, 1971, pp. 217-218; L. BAECK, *Groei en onkruid in de samenleving*, 1972, p. 111.

¹⁶ J.K. GALBRAITH, *The New Industrial State*, p. 211 e.v.

¹⁷ L. BAECK, a.w., p. 110; V. PACKARD, a.w., p. 132; DIER, *Le consommateur frustré*, Parijs, 1973, pp. 177-180.

3. De sociaal-culturele gevolgen van de reclame in de consumptiestaat

Het is duidelijk dat de reclame ook nieuwe producten of merken zal leren kennen, bepaalde imago's aan de merken vastmaken en consumptieneigingen versterken. Hoewel in overwegende mate bestaande behoeften aangewakkerd worden, vermag zij ook nieuwe behoeften te scheppen (bv. roken voor vrouwen, cosmetica voor mannen, het verlangen om de huid te brui- nen, dure sportinitiaties, weekendverblijven enz.).

Het verbruik werd bij uitstek een sociale activiteit. Waar traditionele standenonderscheidingen wel eens vervagen, manifesteert de drang naar maatschappelijke differentiëring zich in buitensporig verbruik. Het gedrag van de individuele verbruiker kan niet los gedacht worden van zijn sociale context. De voorkeur- schaal van de verbruiker is geen loutere persoonlijke aangelegenheid meer; men richt zich bij het verbruik naar een hoger maatschappelijke referentiegroep zo- dat de spanning er meteen inblijft²³.

Moreel is elk mens er blijkbaar van overtuigd dat materieel comfort geen synoniem is van welzijn of men- selijke ontplooiing. In feite is elke verbruiker het er echter over eens dat het door de omgeving aldus "aan- gezien" wordt; goederenbezit krijgt in wezen een be- langrijke maatschappelijke betekenis. Hoe meer de moderne mens verwijderd wordt van zijn essentiële behoeftenvoldoening, hoe gemakkelijker hij vatbaar wordt voor psychische overreding in zijn consumptie- gedrag. In de reclameboodschappen wordt veelal het statusbewustzijn geprikkeld. Men houdt de lagere klas- sen de statussymbolen (werkelijke of vermeende) van de hogere klassen voor. Een groot deel van de exploi- tatie van de drang om op dit terrein vooruit te komen is gericht op de arbeider; deze gaat zijn succes meten aan wat hij in staat is te kopen. Onophoudelijk schil- dert de reclame de nieuwe of vernieuwde goederen als belangrijk af²⁴.

De consument ziet bijwijken het irrationele van deze verankering van het verbruik als symbool voor status en maatschappelijke belangrijkheid wel in. Volgens prof. L. Baeck voelt hij zich nochtans gedragen door een veralgemeende stroming die van het verbruik een maatschappelijke sport heeft gemaakt; de consumptie wordt verheven tot een bestendige koopolympiade²⁵.

Bij dit consumptiemodel dringt zich onvermijdelijk het probleem van de vervreemding op. Het productie- apparaat en de goederen en diensten die het produ- ceert verkopen het sociale systeem in zijn geheel of- wel dringen het als zodanig op. In zijn scherpe analyse

komt de filosoof H. Marcuse dan ook tot de bevin- ding dat "de produkten indoctrineren en manipuleren en bijdragen tot een onecht bewustzijn dat immuun is voor zijn eigen onechtheid; wanneer steeds meer so- ciale klassen kunnen beschikken over deze aangename produkten is de indoctrinatie die ze met zich meebreng- en geen reclame meer; het wordt een manier van le- ven..."²⁶.

De keuze van de produktie wordt in hoge mate ge- stuurd door het machtoverwicht van de producent, terwijl het individu noch individueel, noch als gemeen- schap de evolutie van de behoeftenbevrediging be- heerst²⁷.

Op moreel vlak stemt deze analyse, zoals zij zich opdringt uit de studies van heel wat auteurs, tot naden- ken. Wanneer het "traditie" geworden is dat in de reclame onze zwakheden bespeeld worden en het pu- bliek materiaalverspilling aangepreemd wordt door de "psychologische" veroudering van nog in gebruik zijnde artikelen te bevorderen (auto's, mode...) bete- kent dit dat tal van de opinievormers, bewust of on- bewust, de mening delen dat de mens bestaat om ge- manipuleerd te worden.

Hierbij rijst de fundamentele vraag omtrent het recht zelf de menselijke persoonlijkheid te manipu- leren; houdt zo'n manipulatie niet automatisch een geringerschatting van de persoonlijkheid van het indivi- du in?

In hetzelfde verband kan evenmin het grote pro- bleem betreffende de "kwaliteit" van het moderne le- ven ontgaan worden. Hoe kan men een geestelijk aan- vaardbare verhouding verwerven tussen vrije mensen en een steeds grotere produktiviteit?

Deze aspecten van het consumptiepatroon zijn alle gezagdragers voldoende bekend. Moreel wordt dit al- les geduld en legaal veelal vergeten, omwille van het produktiesysteem, de economische groei- drang en de daaruit volgende materiële welvaart.

De consumenten-bewustwording gaat nu langzaam vooruit. En toch geven velen grif toe het door de re- clame voorgehouden koopgedrag in te volgen in het besef toe te geven aan genotzucht en irrationeel han- delen.

Maar het verdient zeker de voorkeur uit vrije wil impulsief en speels te zijn in plaats van te moeten vaststellen dat men de verbruiker voorschrijft en ma- nipuleert om zo te handelen²⁸.

Verder ligt een belangrijke schaduwzijde van de door de reclame gestuwde consumptiewedren nog in de onderwaardering van collectieve en immateriële be- hoeften en in de achteruitstelling van personen die niet actief kunnen deelnemen aan de produktierage.

²³ L. BAECK, *a.w.*, p. 111; L. HUYSE, L. VAN OUTRIVE en J.L. DE HAENE, *a.w.*, p. 75.

²⁴ J.K. GALBRAITH, *a.w.*, p. 211; V. PACKARD, *De Status- Zoekers*, pp. 217-218.

²⁶ H. MARCUSE, *De eendimensionale mens*, Bussum, 1970, p. 32.

²⁷ L. BAECK, *a.w.*, p. 115; L. HUYSE, L. VAN OUTRIVE en J.L. DE HAENE, *a.w.*, p. 117.

²⁸ V. PACKARD, *a.w.*, pp. 215-216.

II. De juridische normering van de reclame

De reclame wordt zowel op algemeen vlak als voor enkele concrete terreinen van de behoeftenbevrediging in wetteksten gevat.

Bij het onderzoek van de rechtspraak en de commentaren kan men zich moeilijk van de indruk ontdoen dat de aandacht hoofdzakelijk ging naar de strijdverhoudingen tussen concurrenten zelf, terwijl de consument – de eerste belanghebbende bij de juiste voorstelling van de te leveren goederen of diensten – veelal niet direct aan zijn trekken kwam.

Belangrijk is nochtans dat de Wet op de Handelspraktijken van 14 juli 1971 de reclame expliciet reglementeert en vooral innoveert op het terrein der rechtshandhaving.

Tegelijk met de doorgedreven depenalisatie werd de vordering tot staking aanzienlijk verruimd: de illegale handelspraktijken, waaronder de oneerlijke reclame, kunnen voortaan door alle belanghebbenden op verzoek van de minister evenals op het verzoek van iedere vereniging, die de verdediging van de belangen van de verbruikers tot doel heeft en die rechtspersoonlijkheid bezit, voor zover deze vereniging vertegenwoordigd is in de Raad voor het Verbruik, bestreden worden (artt. 55-59 W.H.P.)²⁹. Nochtans mag men hier de realiteit niet uit het oog verliezen; de nog zwakke verbruikersverenigingen zijn bovendien onderling door nijd verdeeld; gedurende de voorbije twee jaren hebben zij hun actierecht nooit benut.

Men kan zich nochtans vanuit de Europese hoek over meer aandacht voor de verbruikersbelangen verheugen. Op 17 mei 1973 werd inderdaad door de parlementaire vergadering van de Raad van Europa het Handvest voor de Bescherming van de Consument goedgekeurd en aan de lidstaten voorgelegd.

A. De algemene beginselen

1.

Het basisprincipe blijft het verbod van onjuiste voorstellingen over het produkt of de onderneming.

Dit beginsel werd reeds in art. 2, c, van het K.B. nr. 55 van 23 december 1934 vastgelegd en nu naar zijn inhoud nog omstandiger en kordater opgenomen door de wet op de handelspraktijken.

Deze nieuwe wet wijdt een afzonderlijke afdeling van hoofdstuk I aan de handelspubliciteit: de artikelen 19 tot 21.

Art. 19 haakt in op de sociaal-economische realiteit, waar terecht een heel brede eigentijdse definitie van handelspubliciteit voorgehouden wordt: "Elke informatie die wordt verspreid met de rechtstreekse of onrechtstreekse bedoeling de verkoop van een produkt of een dienst bij het publiek te bevorderen, ongeacht de plaats of het gebruikte communicatiemedium".

²⁹ J. MATTHIJS, "De Wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken", S.E.W., 1972, 453.

Zoals talrijke andere passussen uit deze wet is ook art. 20 gevuld met verbodsbepalingen: "daarbuiten" blijven is een zorg voor al wie met reclame te doen heeft.

Wat nu het waarheidsgehalte aangaat is art. 20, 1°, wel explicieter gesteld dan in 1934, doch de algemeenheid kan niet anders dan discussies openlaten: elke reclame is verboden "die gegevens bevat waardoor het publiek misleid zou kunnen worden aangaande de identiteit, de aard, de samenstelling, de oorsprong, de kwantiteiten of de kenmerken van een produkt; onder kenmerken dienen te worden verstaan de voordelen van een produkt, inzonderheid uit het oogpunt van eigenschappen, van gebruiksmogelijkheden, van de voorwaarden waaronder het kan worden gekocht, en van de diensten die met de aankoop gepaard gaan".

Theoretisch betwist niemand dat het doen van onware mededelingen over de eigen ondernemingsprodukten of diensten strijdig is met de in het maatschappelijk verkeer betamende zorgvuldigheid.

Maar voor de consument zijn hiermede lang niet alle problemen opgelost.

De "traditionele" rechtspraak dult reeds lang de bombastische overdrijvingen. In een vonnis van onze Kortrijkse Rechtbank van Koophandel van 18 april 1952 leest men de voor deze opvatting typische overweging:

"Dat het toegelaten is aan een nijveraar of handelaar de door hem verkochte waar aan te prijzen en te loven, zelfs op overdreven en bombastische wijze, in zover de produkten van een mededinger niet rechtstreeks worden aangevallen"³⁰.

Over de consument geen woord; praktisch alle rechtsgeschillen werden trouwens tussen mededingers beslecht hetgeen aan deze rechtspraak en de daaruit gefiltreerde doctrine veelal een eenzijdig "commercieel" beeld gaf³¹.

De nieuwe wet geeft geen vrijstelling voor "kennelijke overdrijvingen", maar bij het voorbereidend onderzoek werd deze traditie expliciet beaamd (*Parl. Besch., Senaat*, 1968-69, nr. 415, memorie van toelichting, p. 16).

Nu rijzen hierbij twee bedenkingen ten aanzien van deze door handelaars gemaakte traditie.

In de eerste plaats is de grens tussen de duldbare – voor iedereen doorzichtige – overdrijvingen en de werkelijke misleiding dikwijls niet duidelijk uit te stipelen, vooral niet door de doorsnee-verbruiker die uiteraard geen specialist is. Formules als de "eerste", de "enige", de "beste" kunnen gewoonlijk door het publiek als pure reclameoverdrijving begrepen worden, doch wanneer de reclame de kenmerken en mogelijkheden zelf van het produkt aandikt is de reflectie veel moeilijker.

³⁰ Kh. Kortrijk, 18 april 1952, *R.W.*, 1952-53, 1095.

³¹ Zie het werk van M. GOTZEN, *Vrijheid van beroep en bedrijf en onrechtmatige mededinging*, 1963, II, onder "Normologie van de aanbodsmededinging", nrs. 887-1135.

De Zwitserse professor Martin-Achard, hierin gevolgd door mr. L. Van Bunnem meent dat de grens van het toelaatbaar overdrijven ligt waar de consument het nog doorheeft dat het om subjectieve waarden van de adverteerder gaat, terwijl onjuistheden inzake objectieve gegevens, die de consument niet kan controleren, ontoelaatbaar zijn³².

Dat men zich op het standpunt van de consument moet plaatsen is zeer juist, doch door het ruime overgangsgebied tussen de beide "theoretische" categorieën van reclameboodschappen of de innige vermenging ervan, zal deze principieel toe te juichen begripsverfijning dikwijls alleen maar het probleem een trap verschuiven.

Verder kan die stelregel nu ook impliceren dat onjuistheden inzake objectieve gegevens die door de gebruiker wel kunnen gecontroleerd worden toch toelaatbaar zijn, hetgeen uit het standpunt van de gebruiker zonder miskenning van de realiteit niet kan aanvaard worden, vooral daar de meeste producten slechts na de aankoop ervan door de gebruiker op beperkte wijze gecontroleerd worden. Het zou inderdaad verkeerd zijn de consument ten aanzien van de reclame te sturen op het twistvlak van de zichtbare en de verborgen gebreken, aangezien de W.H.P. in art. 20,1°, precies de eerste controleplicht op de adverteerder zelf legt en geen enkele vrijstelling biedt voor objectieve door de gebruiker controleerbare gegevens.

Het waarheidsgehalte van de reclamebeweringen kan nu minnelijk of voor de rechtbank zelf, hetzij door kritisch toezieende concurrenten, hetzij door gebruikersverenigingen, aan die controleplicht getoest worden door precies de adverteerder zelf in feite te verplichten zijn boodschap te bewijzen als verweer op de aangewezen schending van art. 20 W.H.P.

Een tweede gevaar voor de gebruiker gaat schuil in de blijkbaar onuitputtelijke rijkdom van taalexpressie en beeldcombinaties waardoor in menige reclameboodschap wel eens meerdere betekenissen kunnen opgeteld worden, waaronder een in strijd kan zijn met art. 20, 1°, W.H.P.

De rechtbanken zullen veelal hun eigen spontane kijk op een concreet geval moeten toetsen aan hun beeld van de abstracte consument en aan het door de in geding zijnde partijen voorgedragen beeld. Zoals in heel wat andere rechtsdomeinen expertises de rechtbanken een nuttige voorlichting kunnen bieden, zou hier ook veel meer een beroep kunnen gedaan worden op gespecialiseerde aan het onderwijs verbonden instituten voor bedrijfspsychologie, ten einde advies te bekomen inzake het effect en de betekenis van de betwiste reclame voor de gebruiker.

Precies deze deskundige adviezen zouden ook meer licht brengen op het zo belangrijke terrein van de onbewuste beïnvloeding en psychologische manipulatie.

³² L. VAN BUNNEN, "La publicité commerciale", *J. T.*, 1972, 741.

Streng bekeken zal veel reclame zich door de handige beeldassociaties en het vakkundig spelen met woorden hier bezondigen aan het verbod van art. 20,1°, W.H.P., doch nu traditioneel buiten schot blijven wegens de toleranties op dit vlak der overdrijvingen door subjectieve interpretaties en de vaak afwezige nauwkeurigheid.

De cosmetica-industrie kan dus vrijuit dromen en hopen te blijven verkopen.

Daarbij aansluitend kan men in de praktijk vaststellen hoe heel wat concurrerende adverteerders uit dezelfde sectoren precies hier in deze psychologisch even misleidende doch traditioneel gedulde praktijken hun gedragingen op elkaar afstemmen en dezelfde soms misleidende thema's blijven bespelen volgens de trend des tijds. De heilzame invloed van de kritisch speurende mededinger voor het schoonhouden van de markt is hier dan onbestaande³³.

Tenslotte kan, in deze context van de controle op het waarheidsgehalte, gesteld worden dat concrete vermeldingen en gegevens steeds geloofwaardiger voorkomen dan algemener formuleringen en vage begrippen zodat die eerste ook strenger mogen beoordeeld worden, de tweede veel milder. Dit geldt voor alle aan het produkt toegeschreven kenmerken.

Terecht werd een reclame die beweerde dat men een maandelijks productie van 100 kg paddestoelen kan verkrijgen terwijl een dergelijke teelt slechts een maximum van 36 kg kon opbrengen, in een overweging van de Correctionele Rechtbank van Nijvel, als fel buiten de grenzen van de gedulde reclameoverdrijvingen vallend bestempeld³⁴.

De benaming "Doctor Mann" werd met reden misleidend bevonden omdat ze een ingebeeld persoon betrof³⁵.

2.

Art. 20,2°, W.H.P. verbiedt alle vergelijkingen "die bedrieglijk of afbrekend zijn of die het zonder noodzaak mogelijk maken een of meer andere handelaars te identificeren".

Het boeiend vraagstuk der vergelijkende reclame biedt ons de concurrentiedriehoek op zijn best. In dit spanningsveld zijn de belangen van de adverteerder, de gebruiker en de mededinger scherp tegengesteld.

De analyse van deze verbodsbepaling laat toch het besluit toe dat niet elke vergelijkende reclame zelf onwettig wordt. Slechts drie vergelijkingsvormen zijn uitgesloten.

Bedrieglijke vergelijking

Zelfs zonder precisering van de concurrerende artikelen kan een bepaalde "superlatieve" snoeverij of

³³ *Parl. Besch., Senaat*, 1968-69, nr. 415, pp. 15-16.

³⁴ *Corr. Nijvel*, 2 december 1972, *J.T.*, 1973, 113, met noot van L.V.B.

³⁵ *Kh. Brussel*, 14 december 1957, *J.C.B.*, 1958, 155; *Cass.*, 9 februari 1972, *Pas.*, 1962, I. 656.

overdreven aanprijzing ontoelaatbaar voorkomen, nl. wanneer het gevaar reëel is dat de verbruiker kan geloof hechten aan een denkbeeldige superioriteit, terwijl de reclameboodschap onjuist is (bv. "le plus grand nom en blue jeans", een slogan die objectief onwaar was, werd gerechtelijk verboden³⁶). Om hier het onderscheid aan te geven met de pompeuze reclame welke precies door haar overdrijving niet serieus kan opgenomen worden en waarvoor het publiek immuun is, kan in elk geval opnieuw een beoordelingsmethode gevonden worden in het onderzoek naar de graad van concreetheid die de reclameboodschap kenmerkt³⁷.

De juiste doch afbrekende vergelijking

De vergelijking vertoont meer dan eens elementen van afbreken omdat men juist het eigen produkt met de andere gaat vergelijken wanneer het er beter van afkomt. Zelfs als de vergelijking objectief juist zou zijn, mag zij toch niet neerhalend klinken door bv. gebreken van andere produkten, hun te dure prijs, of minderwaardige kwaliteit op het voorplan te stellen³⁸.

Een algemeen verbod van de blote vergelijking van voordelen van niet naar hun producent of merk geïdentificeerde categorieën van produkten kan m.i. geen steun vinden in art. 20, 2°, W.H.P.

Wanneer sommige auteurs beklemtonen dat men slechts door de eigen prestatie de gunst van het publiek moet winnen³⁹ is het nu precies in het belang van de consument en de marktdoorzichtigheid dat het afwijkend of ander produkt als zodanig belicht wordt in alle aspecten der prestatie en met zijn voordelen in de sector.

Zulke vergelijking mag dan hoogstens bestaan in het naast elkaar stellen van de reële voordelen of eigen kenmerken van het aangeboden produkt en de kenmerken van de naamloze soortgelijke categorie⁴⁰.

De ware objectieve en zakelijk geformuleerde vergelijking hoeft dus geenszins *per se* afbrekend te zijn; dit ware de adverteerder ten onrechte van taalarmoede betichten.

Verder zijn de voordelen ten aanzien van de niet deskundige consument die aan goed begrijpelijke informatie wint evident, terwijl de reclame ook hier juist intenser kan bijdragen tot kwaliteitsverbetering of prijsverlagingen en een meer dynamische mededinging⁴¹.

³⁶ Hof Brussel, 13 januari 1971, *Ing. Cons.*, 1971, 33.

³⁷ T.J. DORHOUT MEES, *Kort begrip van het handelsrecht*, 1971, 5.634.

³⁸ Kh. Brussel, 3 januari 1972, *Ing. Cons.*, 1972, 89, met noot van L.D.G.; Hof Bordeaux, 3 maart 1971, *R.I.P.I.A.*, 1971, 212; L. VAN BUNNEN, *a.w.*, p. 742.

³⁹ M. GOTZEN, *a.w.*, nrs. 887 en 1135.

⁴⁰ Kh. Brussel, 17 juli 1965, *Ing. Cons.*, 1966, 149: "Il n'est pas interdit de faire connaître dans sa publicité les avantages de nouveaux produits que l'on fabrique ou vend, en les mettant au parallèle avec certains de ses produits moins récents dont la vente est maintenue, du moment que ces avantages sont réels".

⁴¹ M. GOTZEN, *a.w.*, nr. 1040; Rapport BERKHOUWER, *a.w.*, nr. 2.

De schaarse toelichting bij het voorbereidend onderzoek van de wet beoogt blijkbaar alleen aan te sluiten bij de vigerende normering⁴².

Wegens de steeds grotere nadruk op de consumentenbelangen en de noodzakelijke verhoging van het informatief gehalte der reclame is de genuanceerde en soepele rechtspraak en doctrine nu door dit voor discussie vatbare artikel 20 W.H.P. niet veroordeeld en kunnen generieke vergelijkingen ook niet zomaar verbannen worden onder voorwendsel van een verboden vermelding die het "mogelijk maakt een of meer andere handelaars te identificeren"⁴³.

Deze laatste termen van artikel 20, 2°, brengen ons echter tot de derde beperking.

Verbod van vergelijkingen die het zonder noodzaak mogelijk maken een of meer andere handelaars te identificeren

Dat de rechtspraak reeds voorheen streng hield aan het verbod het eigen aanbod te ondersteunen door het betrekken van andere geïdentificeerde handelaars in zijn reclame, volgt uit het beginsel dat men uitsluitend met eigen arbeid mag deelnemen aan de mededinging en iedereen kan eisen dat de andere handelaar niet van hem spreekt⁴⁴.

Meteen wordt het onrechtmatig aanhaken aan de reputatie van concurrerende produkten verboden.

Wanneer men nochtans de gezonde oplossingen van de vroegere rechtspraak inzake het verstaanbaar omschrijven van het produkt door objectieve generieke vergelijkingen kan en wil behouden dient men deze laatste beperking niet nodeloos op te schroeven: het "identificeren" van een handelaar eist een vrij precieze informatie bv. door het vermelden van zijn naam; en het is verder "mogelijk" de handelaar te identificeren door de verwijzing naar zijn merk of een geïndividualiseerde omschrijving van zijn produkt.

Het ware echter de tekst nodeloos uittrekken wanneer een handelaar of een groepering zich reeds geïnteresseerd zou achten bij de loutere vergelijking door de algemene soortnaam van het concurrerend pakket⁴⁵.

Zulke interpretatie strijdt bovendien met het evolverende waardenbesef *in casu* ten aanzien van het zich opdringend consumentenbelang en dient des te meer als niet conform met de eng te begrijpen verbodsbepaling verworpen te worden. In ieder geval zal de rechtbank steeds kunnen appreciëren en belangen afwegen⁴⁶.

⁴² *Parl. Besch.*, Senaat, 1968-69, nr. 415, p. 16.

⁴³ Kh. Brussel, 17 juli 1965, *Ing. Cons.*, 1966, 149; Kh. Brussel, 26 oktober 1961, *J.T.*, 1961, 650.

⁴⁴ Hof Brussel, 4 februari 1893, *Pand. P.*, 1893, nr. 574; Kh. Kortrijk, 19 februari 1955, *R.W.*, 1955-56, 307.

⁴⁵ H.C.E. ULMER & F.K. BEIER, *La répression de la concurrence déloyale dans les Etats membres de la Communauté Economique européenne, I, Droit comparé*, p. 121; Voorz. Kh. Brussel, 1 februari 1971, *S.E.W.*, 1972, 371 (overzicht van Belgisch economisch recht).

⁴⁶ L. DE GRUYSE, "La publicité comparative en droit belge", *Ing. Cons.*, 1972, 106, nrs. 13 en 14.

Als uitzonderingen op deze verboden referentie aan geïndividualiseerde mededingers komen de "noodzakelijke" verwijzingen voor in verband met de handel in reserveonderdelen⁴⁷, de introductie van de nieuwe produkten die een vooruitgang meebrengen⁴⁸ en de verwijzingen uit zelfverdediging door het slachtoffer van de onrechtmatige actie van een concurrent⁴⁹.

Terwijl de wet slechts spreekt van "noodzaak", werd bij de voorbereiding gewaagd van "absolute noodzaak"; bij een dergelijke losstaande commentaar hoeft men zich niet neer te leggen, daar de toen vigerende rechtspraak zelf tot een ruimere toepassing der "onmisbare verwijzingen" neigde en de huidige aandacht voor de consumentenbelangen, vooral inzake nieuwe produkten, met deze te rigoureuze beperking niet strookt.

Met mr. L. De Gryse kan men zich niet van de indruk ontdoen dat de regeling van de vergelijkende reclame bijna exclusief gestoeld is op het beginsel dat elke mededinger mag vragen dat men van hem niet spreekt⁵⁰.

Dit eenzijdig uitgangspunt valt echter niet samen met het verbruikersbelang. Een completer maatschappijvisie vereist dat men de vroeger correctieve nuances der rechtspraak eenvoudig overneemt. Op internationaal vlak kan men zich in de besprekingen van de L.I.C.D. eveneens over een positieve kijk op de vergelijkende publiciteit verheugen, wanneer de adverteerder maar zijn beweringen kan bewijzen en het publiek bij de informatie duidelijk baat vindt⁵¹.

Aansluitend bij deze beknopte bespreking der vergelijkende publiciteit blijkt de behoefte van de verbruikers aan meer informatie op dit vlak duidelijk uit de volgehouden verspreiding van vergelijkende testen door de verbruikersunies.

Deze publikaties (bv. *Test-Aankoop* in België; *Que Choisir* in Frankrijk) pogen ongetwijfeld een leemte te vullen daar waar de eerste deskundige ter zake, de handelaar zelf, weet dat hij precies in zijn informatie geremd wordt en niet steeds de grens vindt tussen de algemene koele vergelijking en de verboden afbrekende vermelding.

Ook deze warentesten zijn niet zomaar als evangelie te aanvaarden. In de eerste plaats kunnen de geteste merken na een zekere tijd reeds een andere inhoud, samenstelling of kenmerken dekken, en ook zullen bepaalde resultaten vroeg of laat door de evolutie van

de wetenschap en nieuwe inzichten achterhaald zijn terwijl de testen zeker niet frequent dezelfde produkten betreffen. Verder kan een bepaald onderzoek achteraf onvolledig of onjuist of eenzijdig voorkomen⁵², terwijl het personeel zelf toch ook uit mensen bestaat voor wie al of niet bewuste beïnvloeding niet hermetisch uitgesloten is, vooral waar conclusies of subjectieve waarde-oordelen geuit worden. Tenslotte moet men vaststellen dat er geen normen gesteld zijn voor vergelijkend warenonderzoek.

De op initiatief van gunstig geklasseerde mededingers geleide verspreiding van de vergelijkende testen wordt door de rechtspraak niet goedgekeurd⁵³.

De Wet d'Allarde van 1791 heeft de vrijheid van beroep en bedrijf en het recht tot mededingen wettelijk vastgelegd. Nabootsen is in dit concurrentiebeeld een fundamenteel recht voor iedere ondernemer en de speciale uitzonderingswetten inzake intellectuele rechten doen aan dit beginsel niets af.

Het mededingingsrecht erkent de principiële vrijheid van kopie, doch verwarring dient vermeden te worden⁵⁴. Dit geldt ook voor de reclame daar de aanbieden van elkaar onderscheiden dienen te blijven.

Art. 20, 3°, verbiedt reclame "die gegevens bevat waardoor verwarring kan ontstaan met een andere handelaar of ambachtsman, zijn produkten of zijn werkzaamheid". Deze wetsbepaling verbiedt de adverteerder geenszins de reclamethema's van de mededinger zelfs klakkeloos over te nemen, mits hij steeds de nodige onderscheidingstekens in zijn aanbod verwerkt.

Nochtans zal de originele slagzin nooit mogen gekopieerd worden omdat in dit geval de bijkomende individuele herkenningstekens geacht worden hun effect te verliezen tegenover de reeds voltrokken identificatie en aldus de verwarringsmogelijkheid – dit is het enige criterium – onvoldoende beletten.

Zo werden de slogans "Baas in Kaas"⁵⁵ en "Miljoenen zien en horen met Grundig" voldoende origineel bevonden, terwijl "Le riz qui ne colle jamais" het niet was⁵⁶.

4.

Art. 20 W.H.P. sluit met de *catch-all* formule van lid 4 waardoor reclame verboden wordt zodra zij een daad in de hand werkt, welke luidens artikel 55 W.H.P. moet worden beschouwd als een tekortkoming aan de daarin aangeduide bepalingen of welke in toe-

⁴⁷ Kh. Brussel, 7 maart 1957, *Ing. Cons.*, 1957, 78 (zaak Vespa).

⁴⁸ Voorz. Kh. Brussel, 14 mei 1936, *Ing. Cons.*, 1936, 151 (zaak Sangajol); Voorz. Kh. Brussel, 26 februari 1969, *B.R.H.*, 1969, 340.

⁴⁹ Voorz. Kh. Brussel, 31 januari 1957, *J.C.B.*, 1957, 80; M. GOTZEN, *a.w.*, nr. 1045 e.v.

⁵⁰ L. DE GRYSSE, *a.w.*, nr. 14.

⁵¹ L.I.C.D. 1973, *Communication*, 122, pp. 13-21 en 64; zie ook de referenties bij L. DE GRYSSE, *Ing. Cons.*, 1972, 106.

⁵² Hof Brussel, 25 juni 1969 (twee arresten) *J.T.*, 1970, 153 en 155.

⁵³ Hof Brussel, 23 november 1953, *Ing. Cons.*, 1953, 205; Hof Parijs, 27 januari 1972, *D.*, 1973, 163, met noot van J.C. FOURGOUX.

⁵⁴ Hof Brussel, 8 december 1970, *B.R.H.*, 1971, 413; M. GOTZEN, *a.w.*, nrs. 906-924.

⁵⁵ Hof Brussel, 6 december 1965, *Ing. Cons.*, 1965, 298.

⁵⁶ Voorz. Kh. Brussel, 13 mei 1965, *Ing. Cons.*, 1965, 292; Hof Brussel, 30 november 1966, *R.W.*, 1967-68, 747.

passing van de artikelen 60 tot 63 van de wet werd erkend als een inbreuk⁵⁷.

Elke reclame die met de eerlijke handelsgebruiken of de in art. 55 W.H.P. specifiek opgesomde handelsnormen strijdende gedragingen ondersteunt, kan dus bestreden worden. Aangezien nu art. 54 W.H.P. ook mededingingsdaden die gewoon inbreuken op penale wetten uitmaken, onder zijn verbod doet vallen⁵⁸, kan de vordering tot staking ook uitgeoefend worden tegen de reclameactie die, hoewel niet in overtreding met artikel 20, 1°, 2° en 3°, W.H.P., het concrete aanbod van een handelaar schraagt, voor zover hij ergens met behulp van een of andere wetschending zijn produkten op de markt brengt. De wet naleven is inderdaad een "eerste" handelsgebruik⁵⁹.

5.

Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat het vraagstuk der prijsvergelijking voortaan door art. 4 W.H.P. nauwkeuriger geregeld is. De vroegere rechtspraak zag in de blote vergelijking met prijzen van concurrenten een oneerlijke handelspraktijk⁶⁰. Ook binnen het kader van het meer genuanceerde art. 4 blijvend is de inbreuk op art. 20 W.H.P. zeker niet uitgesloten wanneer de vergelijking neerhalend klinkt of het mogelijk maakt mededingers te identificeren⁶¹.

6.

Op het plan der algemene beginselen kan men nog art. 10bis Univerdrag van Parijs (20 maart 1883) aanhalen. Daar wordt eveneens verboden een misleidende voorstelling te geven van wat zal geleverd worden.

De eigen strafbepalingen van de W.H.P. vindt men in artt. 60 e.v. Daar de wet streeft naar een zo ruim mogelijke depenalisatie en, zoals prof. Matthijs duidelijk uiteenzet, de strafsancie hier niet meer als de enige noch de belangrijkste vorm van sanctie voorkomt, deelt de strafbaarheid van reclameden eveneens in deze beperking: er wordt slechts bestraft indien aan het stakingsbevel geen gevolg gegeven wordt of indien de laakbare reclame met kwade trouw verspreid werd (art. 62, 1°, en art. 61). Alleen wanneer de aperte reclamemisleidingen duidelijk strijden met de eerlijkheid in de handelsverrichtingen kan de in art. 61 genoemde kwade trouw aanneembaar gemaakt worden⁶².

⁵⁷ J. MATTHIJS, a.w., *S.E.W.*, 1972, 443 en 453-454.

⁵⁸ Kh. Brussel, 17 januari 1972, *J.T.*, 1972, 450, met noot van L.V.B.; *S.E.W.*, 1973, 43. Zie ook Kh. Brussel, 3 februari 1949, *J.C.B.*, 1949, 132; Kh. Brussel, 13 december 1956, *J.C.B.*, 1957, 91; Cass., 19 januari 1970, *R.W.*, 1969-70, 1473.

⁵⁹ Kh. Brussel, 17 januari 1972, *J.T.*, 1972, 450, met noot van L.V.B.

⁶⁰ Kh. Brussel, 14 augustus 1969, *B.R.H.*, 1969, 763; Kh. Brussel, 20 oktober 1970, *B.R.H.*, 1970, 771.

⁶¹ Hof Brussel, 28 februari 1972, *B.R.H.*, 1972, 245.

⁶² Corr. Nijvel, 2 december 1972, *J.T.*, 1973, 113, met noot van L.V.B.

In het Strafwetboek treft men art. 496 aan, dat oplichting beteugelt. Bedrieglijke reclame kan een van de elementen opleveren om tot de aanwezigheid van het misdrijf te besluiten⁶².

Ook art. 498 Sw. kan hier niet voorbijgezien worden wanneer de reclame kennelijk bedrog zou meebrengen omtrent de aard of de oorsprong van de verkochte en door de koper verwachte zaak.

B. Enkele specifieke sectoren

Naast deze algemene normering heeft de wetgever voor enkele specifieke sectoren meer concrete voorschriften willen uitvaardigen, hoofdzakelijk in het belang van de volksgezondheid enerzijds en ter vrijwaring van de goede werking op de geld- en kapitaalmarkt anderzijds.

a) In de sector volksgezondheid is er allereerst het vrij strenge K.B. van 23 oktober 1972 betreffende de reclame en de voorlichting inzake geneesmiddelen (van kracht sinds 1 juli 1973)⁶⁴. Art. 1 stelt dat de reclame, de technische of wetenschappelijke voorlichting en de vermeldingen "eerlijk, echt en controleerbaar" moeten zijn en "conform met de elementen uit het dossier zoals zij werden aangenomen bij de registratie van het geneesmiddel". Verder somt art. 4 diverse beperkingen op die getuigen van een geëvolueerd inzicht in de marketingtechniek.

b) Meteen zij er hier op gewezen dat de Wet van 15 april 1958 betreffende publiciteit inzake tandverzorging alle vormen van reclame voor tandheelkundige inrichtingen of verzorging verbiedt en strafbaar stelt, zonder onderscheid tussen aanbevelingen, propaganda of gewone inlichtingen (Cass. 12 januari 1970, *R.W.*, 1969-70, 1473).

c) Ook voor de uitgebreide levensmiddelensector is er nog een eigen norm. Volgens art. 10 van de Wet van 20 juni 1964 betreffende het toezicht op voedingsmiddelen of -stoffen en andere produkten wordt bestraft "hij die reclame maakt voor voedingsmiddelen of -stoffen, toevoegsels, cosmetica, tabak en derivaten of soortgelijke produkten en daaraan uit een oogpunt van hygiëne en volksgezondheid hoedanigheden of kenmerken toeschrijft die zij niet bezitten".

d) Wat de sollicitatie van het spaarwezen betreft maakt het K.B. nr. 185 van 9 juli 1935 een voorafgaande controle over de documentatie en reclame bij de publieke emissie van allerlei beleggingsvormen door de Bankcommissie mogelijk. De Bankcommissie vat haar werkterrein, bepaald in artt. 26 e.v. K.B. nr. 185 van 9 juli 1935, breed op (cfr. Jaarverslagen 1962, 97 en 1966, 147).

⁶³ J. MATTHIJS, a.w., *S.E.W.*, 1972, 443 en 456.

⁶⁴ Voorheen K.B. van 8 augustus 1965.

C. Reclame, merken en octrooien

1. Het volgen van een merkensysteem maakt het de handelaars mogelijk hun produkten in de verkoopfase een naam te geven en de verbruikers meer voorlichting te bieden. Dit kan ook bijdragen tot prijsbeheersing of -manipulatie. Merken en reclame zijn onafscheidbaar geworden. Via de reclame wordt het publiek geïnformeerd over het merkprodukt waarbij vooral beoogd wordt een gunstig koopklimaat te scheppen. Excessen vindt men in de sportwereld waar zelfs mensen een merk dragen en in de afkeurenswaardige sluikreclame.

In zoverre het merk een reclamefunctie heeft kunnen alle genoemde beginselen weer om de hoek komen kijken, naast de eigen regels van het merkenrecht zelf (cfr. Dr. Mann, *supra*).

Bij de moderne massaproductie is het merk niet zozeer als aanwijzing van de herkomst van belang, maar voor alles is het een identificatiefunctie gaan vervullen: het dient om aan te geven dat elk merkprodukt gelijk is aan elk produkt van dezelfde aard met hetzelfde onderscheidingsteken⁶⁵. Hieruit volgt dat het publiek verwacht, dat elk bepaald merkprodukt dezelfde constante door de reclame geschetste kenmerken heeft, hoewel dit niet direct door een juridische verplichting gegarandeerd blijkt⁶⁶, en de mogelijkheid tot licenties of vrije overdracht van het merk los van de onderneming (art. 11 Eenvormige Beneluxmerkenwet)⁶⁷ het kwaliteitsbehoud nog meer kan afzwakken.

De zeldzame rechtspraak waar de kwaliteitsfunctie van het merk ter sprake komt werd scherp geanalyseerd door L. Ballon⁶⁸. Inzake de door de merkhouder op basis van het merkenrecht bestreden verkoop van bevuilde champagneflessen weigerde het Hof van Cassatie⁶⁹ tot merkinbreuk te besluiten hetgeen, zoals L. Ballon aantoont, neerkwam op een weigering de kwaliteitsfunctie te aanvaarden.

Sinds 1 januari 1971 maakt art. 13, A, lid 5, B.M.W. het ingrijpen door de merkhouder bij kwaliteitsveranderingen wel mogelijk. Verder zal ook de verbruiker die aan het merk een kwaliteitsfunctie toekent bij misleiding door de merkstrategie (bv. na een overdracht of binnen dezelfde onderneming wordt een gevoelige kwaliteitsvermindering vastgesteld) of door het merkteken zelf (bv. "Apotheker" voor produkten die niet door een apotheek bereid zijn)⁷⁰ naast het openbaar ministerie of de mededinger, zelf kunnen ageren en

de nietigverklaring van het depot vorderen krachtens art. 4, 2°, B.M.W. en art. 14, A, 1°, c, B.M.W.⁷¹.

Evenwel zouden de verbruikers voor hun informatie meer baat vinden bij een uitbreiding der collectieve merken. Luidens art. 19 B.M.W. beoogt het collectief merk "één of meer gemeenschappelijke kenmerken te onderscheiden van waren, afkomstig van verschillende ondernemingen, die het merk onder toezicht van de houder aanbrengen".

Hoewel deze ruime formulering als zodanig geen gelijkstelling van het collectief merk en een kwaliteitsgarantie impliceert en diverse doeleinden open laat⁷², brengt het systeem toch mee dat de houder veelal het concrete gebruik van het merk aan bepaalde grondstoffen, samenstellingen of keuringen gaat binden (bv. Woolmark, Indanthren...)⁷³. Alles hangt nochtans af van de inhoud van het reglement van toezicht en gebruik (art. 21 B.M.W.)⁷⁴. Een uitbreiding van kwaliteitslabels en informatieve gegevens kan zeker geregeld worden door collectieve merken van beroepsfederaties; door de reclame zou het publiek over de bestanddelen van deze merken nuttig kunnen geïnformeerd worden (cfr. Woolmark-reclame).

2. Verder opent de reclame nieuwe perspectieven bij de snijding van het mededingingsrecht door het octrooierecht. De dominerende multinationale reclamemotieven en campagnes hanteren en daarenboven in de selectie van het aanbod hun positie nog versterken door hun internationale concentratie van know-how en octrooien. Wanneer de manipulatiereclame de exclusieve voorsprong komt verstevigen wordt het concurrentiebeeld nog meer vertekend.

Als de know-how gemeengoed wordt en de octrooi-duur verstreken is, kunnen middelgrote bedrijven en nieuwkomers wel eens evenwaardige of zelfs betere produkten brengen. Nochtans is het mogelijk dat de jarenlange reclameimpulsen van de vroegere octrooihouder reeds het voorheen beschermd produkt als "vanzelfsprekend" of "onmisbaar" op de markt hebben voorgesteld of ingeplant⁷⁵. In deze optiek kan de reclame in handen van machtige concerns hun monopolistische marketingrepen (of -verstoringen) nog versterken.

Hoewel de octrooiaanspraken als voorbijgaande privileges steeds eng moeten geïnterpreteerd worden⁷⁶,

⁷¹ A. BRAUN, *a.w.*, nrs. 83 en 355.

⁷² A. BRAUN, *a.w.*, nr. 365.

⁷³ Andere voorbeelden bij L. BALLON, *T.P.R.*, 1971, 365.

⁷⁴ A. BRAUN, *a.w.*, nr. 365.

⁷⁵ Reclame, merken en octrooien gaan veelal samen. SCHUMACHER (*Brevets et marques au regard du droit de la concurrence en Europe et aux Etats-Unis*, Institut d'études européennes, U.L.B., 1968, p. 55) spreekt over "les monopoles de notoriété souvent obtenus grâce à une publicité excessive et qui se traduisent par une diminution notable de la substituable des produits de marque".

⁷⁶ Cass., 2 april 1914, *Pas.*, 1914, I, 169; Cass., 19 januari 1962, *Pas.*, 1962, I, 582; BRAUN & STRUYE, *R.P.D.B.*, V° *Brevets d'invention*, nrs. 22-23.

⁶⁵ L. VAN BUNNEN, *Aspects actuels du droit des marques dans le marché commun*, 1967, pp. 4-6.

⁶⁶ L. VAN BUNNEN, *a.w.*, p. 490.

⁶⁷ A. BRAUN, *Précis des marques de produits*, 1971, p. 177.

⁶⁸ L. BALLON, "Is het merkenrecht een nuttig instrument van verbruikersvoorlichting?", *T.P.R.*, 1971, 357 e.v.

⁶⁹ Cass., 27 oktober 1961, *Pas.*, 1962, I, 218; *R.W.*, 1962-63, 371.

⁷⁰ Den Haag, 31 mei 1926, *I.E.*, 1926, 132.

ziet men de concrete toepassing, als innovatie voorgesteld, veelal door de reclame "aangedikt" op de markt tijdens de levensduur van het octrooi en geruime tijd na het verval der exclusieve rechten uitgerokken qua faam. Inderdaad is het etaleren van exclusieve voordelen uiteraard geoorloofd, maar nu mag dit traditioneel gepaard gaan met snoeverij, listige technieken en hyperbolische aanprijzingen, hetgeen de voorsprong nodeloos kan uitbreiden buiten de waarde van de innovatie op zichzelf, naar inhoud en tijd. Door de gegevens der situatie zelf komt valabele tegenreclame van mededingers hier niet of nauwelijks van de grond. Dit "multiplicatorfenomeen" van de reclame op dit terrein onttrekt dan de kampstrijd nog meer aan het theoretisch model der zuivere mededinging, dikwijls ook ten nadele van de aan het opgedrongen "image" onderworpen verbruikers.

Voor al in de voor elke verbruiker en in het algemeen belang blijvend essentiële sectoren, zoals geneesmiddelen en voeding (eventueel ook land- en tuinbouwprodukten en technieken), dient niet alleen sterk de hand gehouden te worden aan de strikt limitatieve uitlegging van de opgeëiste exclusiviteitsrechten – de wetgever zou het algemeen belang nog beter kunnen dienen door afschaffing of temporele beperking van octrooirechten in de genoemde gezondheidssectoren⁷⁷ – maar ook zouden zowel de mededingers en de consumenten als de rechtbanken corrigerend kunnen optreden door precies deze reclame (al dan niet vergelijkend) van de octrooihoudende producent nauwkeuriger op het waarheidsgehalte en aan de vigerende normen te toetsen.

D. Naar een verbruikersbescherming in Europees perspectief?

De verbruikersreactie op de overvloedseconomie en de daarmee samengaande vraagmanipulatie door de aanbieder zelf, heeft ook al in de Raad van Europa gehoor gevonden⁷⁸.

Het Handvest voor de Bescherming van de Consument werd door het Europees Parlement op 17 mei 1973 goedgekeurd om aan de 17 lidstaten voor te leggen. Dit charter wil de grondbeginselen vastleggen waarop de beschermende wetten moeten gebaseerd

zijn, en minimum garanties bieden aan de consument inzake bijstand en bescherming (artt. 1-14), recht op schadevergoeding (artt. 15-17), recht op volledige informatie (artt. 18-20) en onderwijs (artt. 21-22), tegenwoordiging en advies (artt. 23-28).

Strenger dan in de Belgische wetgeving worden de reclamepraktijken door de artikelen 11 en 12 gereglementeerd:

"La législation nationale devra exiger qu'aucune forme de publicité – visuelle ou auditive – n'induisse en erreur l'acquéreur en puissance du produit ou du service. Quels que soient les supports utilisés, tout auteur d'une publicité devra pouvoir, sur demande, fournir la preuve de l'exactitude de ce qu'il a affirmé. Celui qui ne pourrait produire cette preuve devra, s'il en est prié, procéder à ses frais à la publicité corrective équivalente.

"Tous les détails fournis sur l'étiquette, au point de vente ou dans la publicité, devront être exacts. Ceci porte sur les renseignements relatifs à la nature, à la composition, à la quantité, aux résultats obtenus, à la disponibilité, à la qualité, au prix et à l'origine des biens et des services."

Hierbij valt op dat de adverteerder dus luidens art. 11 zijn reclamebeweringen zal moeten kunnen bewijzen op straffe van gelijkwaardige correctieve advertenties! Dit interessant procédé is reeds sinds enige tijd in de U.S.A. van kracht. De Federal Trade Commission stuurt er de bedrijven vragenlijsten toe met het verzoek de verschillende verklaringen die in hun reclame prijken, te rechtvaardigen; anderzijds regelen diverse wetten er de correctieve advertenties ten laste van de schuldige firma, en het omstreden recht op "tegenreclame" via dezelfde media door de verbruikersverenigingen⁷⁹.

Men mag nochtans meer heil verwachten van de opleiding van de verbruiker zelf, zowel van de jeugd via voorlichting in het onderwijs als van de volwassenen door educatieve middelen⁸⁰. Verder zal de in het Handvest voorgeschreven informatieve etikettering over allerlei kenmerken voor de wetgever een welkome stimulans betekenen⁸¹. Het is veelbetekenend dat de Raad van Europa reeds voordien een studie had laten maken over misleidende reclame en over consumenten-opleiding op school.

Ook de O.E.S.O. liet in studies en rapporten de verbruikersbescherming niet langer links liggen⁸², terwijl zelfs de E.E.G.-Commissie de kern van het probleem ging aanraken⁸³. De Commissie is vooral bezorgd om

⁷⁷ Zie Cass., 28 juni 1956, *J.T.*, 1956, 490 (geneesmiddelen). Beperkingen of volledige uitsluiting van bescherming van octrooien voor geneesmiddelen en/of voedingsmiddelen vindt men o.a. in de Zwitserse, Luxemburgse, Engelse, Italiaanse en Franse Wetgeving. Zie L. REMOUCHAMPS, *A.P.R.*, Tw. *Octrooien*, 1970, pp. 75-76; W. ALEXANDER, *Brevets d'invention et règles de concurrence du Traité C.E.E.*, 1971, pp. 162 en 169; Kok, *De octrooibescherming op het gebied van farmaceutische produkten en voedingsmiddelen*, *B.I.E.*, 1951, nrs. 5-7.

⁷⁸ Het Handvest voor de Bescherming van de Consument werd in de parlementaire vergadering van 17 mei 1973 commentariseerd door de Britse afgevaardigde G. DARLING (Doc. 3280).

⁷⁹ Zie toelichting door RALPH NADER (voordracht te Brussel op 15 mei 1973), *Knack-Magazine*, 30 mei 1973, 34.

⁸⁰ Handvest, artt. 21 en 22.

⁸¹ Handvest, art. 20. Cfr. de Wet van 20 juni 1964 betreffende het toezicht op voedingsmiddelen.

⁸² Raad van Europa, rapport DARLING, doc. 3280, p. 11.

⁸³ *Derde algemeen verslag van de Europese Gemeenschappen*, 1969, nrs. 45 en 46; *Eerste verslag over het mededingingsbeleid*, Luxemburg, 1972, p. 208.

de informatie van de consumenten en organiseerde daarom bijeenkomsten voor het stimuleren van TV-consumentenprogramma's. Ook heeft zij in het kader van haar algemeen programma tot opheffing van de technische belemmeringen van het handelsverkeer van 28 mei 1969 in de laatste jaren een aantal richtlijnen voorbereid tot harmonisatie op het gebied der voedingsmiddelen (regeling en beperking van toevoegsels en verbeterde etikettering) en de richtlijn inzake textielaanduidingen⁸⁴.

Besluit

De evolutie is duidelijk : door de verbruikersverenigingen, de algemene grotere bewustwording en door de nationale wetgever en Europese organisaties komt er moeizaam doch zeker een tegengewicht tot stand, een repliek op de veelal agressieve en al te langdurige monoloog producent - verbruiker. De verbruiker ging zich vragen stellen over het nut, de ethica, de draag-

⁸⁴ Eerste verslag over het mededingingsbeleid, pp. 209 en 210.

wijde van de reclame en de consumptiepraktijken van vandaag. Zijn antwoord werd niet steeds in rechte vertaald.

Een verdere uitbouw van het eigen consumentenrecht als tegenhanger van de economische vrijheid en het mededingingsrecht, dat onze Wet op de Handelspraktijken overheerst, lijkt wenselijk. Wellicht zal ooit de oprichting van een "consumentenrechtbank" de bekroning van die evolutie uitmaken⁸⁵, net zoals vroeger de situatie van de zwakkere werknemer het arbeidsrecht en dito rechtbanken in het leven riep. Tenzij wellicht de adverteerders, volgens de krachtlijnen van een dynamische evoluerende rechtspraak en in zelftucht, met respect voor hun Reclamecodes⁸⁶, de deontologische regel van waarheid, eerlijkheid en fatsoen nieuw leven kunnen inblazen en streng doen naleven, hierbij strevend naar meer waardevolle informatie.

⁸⁵ DIVIER, *Le consommateur frustré*, Parijs, 1973, p. 169.

⁸⁶ *Economie op zoek naar recht* (studies o.l.v. G. SCHRAANS), 1973, pp. 104-110, waar de problematiek inzake reclamecodes uitvoerig onderzocht wordt.

DE BESCHERMING VAN DE VERBRUIKER EN DE CORRECTIEVE RECLAME

Rede uitgesproken door Mr. J. d'Hulst, stafhouder van de Orde van advocaten te Kortrijk

In de hedendaagse samenleving wordt de moderne mens bestormd door diverse problemen en evoluerende omstandigheden die hem aanzetten moeten kritisch en vragend alles te onderzoeken.

Alom ervaart men overduidelijk dat niet af te remmen wijzigingen invloeden nalaten. Zo rijst fataal ook de vraag naar hetgeen geschiedt op alle gebieden die de juristen moeten boeien.

Niet enkel juridische auteurs zoeken naar een antwoord. Onlangs nog las ik : De worm zit in ons rechtssysteem... Er heerst een crisis in de Westeuropese rechtswereld en de oorzaak daarvan ligt in de kloof tussen de snel evoluerende maatschappij en de te stoeve juridische structuren... "Het recht hinkt de werkelijkheid achterna."

Een weinig verheugende vaststelling zo men toch moet aanvaarden dat "het recht moet streven naar overeenstemming met wat leeft in de samenleving".

Als duidelijke illustratie van de trage evolutie in het Recht en de abnormale verwijdering tussen het Recht en de samenleving mag de Wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken worden vooropgesteld. Deze wet, die als samenordering kan gelden van materies die slechts fragmentarisch waren gereguleerd door wetten en besluiten, die merendeels dateren van vóór

1935, is eerder onbegrijpelijk zo men bedenkt dat deze wet beginselen vastlegt die de concurrentiestrijd van handelaars en ambachtslieden onderling en die de eerlijkheid in de handelsverrichtingen en dienstprestaties ten aanzien van de verbruikers moeten beheersen (J. MATTHIJS).

Zeker onverklaarbaar zo men aanvaardt dat deze wet ontelbare invloedhebbende gedragingen in de huidige beschaafde samenleving moet normaliseren.

Onze hedendaagse westerse beschaving, die gegroeid is uit de klassieke oudheid, het christendom en onze eigen nationale eigenaardigheden, wordt zoals alle civilisaties die voorafgingen, geconfronteerd met raadselachtige problemen en duistere vraagtekens. "Dans la poursuite des philtres et des élixirs notre civilisation ne se distingue pas de celles qui l'ont précédée. Certes la publicité et les mass-media nous aident dans cette recherche." (GRAHAM CLEVERLEY, *Magic Management*).

Mr. D'Halluin heeft het begrip reclame onderzocht en het besproken in het licht van de consumptiemaatschappij van onze welvaartstaat. Hij heeft ontleed hoe met behulp van de reclame de moderne mens wordt gemanipuleerd en hij heeft gezocht naar de gevolgen.

Wat is reclame ?

De encyclopedische economische bepaling luidt : "Reclame is, evenals propaganda, een onderdeel van publiciteit en zij kan worden omschreven als : het geheel van middelen door aanbieders van goederen of diensten gebruikt, dat er op gericht is de potentiële en bestaande afnemers tot de koop van een produkt of dienst te leiden" (*Winkler Prins*), of eenvoudiger alles wat de opmerkzaamheid van het publiek trekt op hetgeen men verkoopt.

De juridische definitie van de reclame, die thans voor het eerst door een bijzondere wetgeving werd geregeld, vindt men in de tekst van artikel 19 van de wet op de handelspraktijken : "Elke informatie die wordt verspreid met de rechtstreekse of onrechtstreekse bedoeling de verkoop van een produkt of een dienst bij het publiek te bevorderen, ongeacht de plaats of het gebruikte communicatiemedium".

Een zeer brede en duidelijke omschrijving : "De Commissie van de Senaat is, aldus het verslag, inderdaad van mening dat art. 12 (thans 19) zo ruim mogelijk moet geformuleerd worden en dat er een bepaling van de handelspubliciteit in de wet moet voorkomen (de meerderheid van de commissie vreesde dat de rechtbanken het begrip handelspubliciteit te eng zouden opvatten indien in het ontwerp geen ruim opgevatte definitie zou voorkomen)".

Waar ligt dan het nijpende spanningsveld tussen adverteerder, verbruiker en mededinger, waarover Mr. D'Halluin zoëven handelde ?

Klaar omlijnd kan het worden teruggevonden zo men aanneemt dat "onder reclame moet worden verstaan : de informatie van producent of wederverkoper via communicatiemediën die tot doel heeft potentiële kopers ten gunste van bepaalde produkten te motiveren en tot verkoop te prikkelen. (...) Zij moet bewerkstelligen dat potentiële consumenten zich de geadverteerde consumptiemogelijkheden bewust worden. Zij is hierbij niet alleen gericht op directe verkoop maar ook op het bevorderen van een gunstige instelling tegenover het produkt, die mogelijk op lange termijn tot verkoop kan stimuleren". (MEULENBERGH, *Inleiding tot de marktkunde*.)

Duidelijk worden de drie partners teruggevonden, omgeven door hun eigen aspiraties :

- de adverteerder die tot verkoop wil prikkelen ;
- de mededinger tegen wie moet worden geageerd ;
- en de verbruiker, de derde die lijdzaam mag ondergaan, le consommateur frustré...

Om deze verschillende mogelijke spanningen enigermate af te reageren kan art. 20 van de Wet op de handelspraktijken in een bepaalde mate worden ingeroepen.

Het is immers gegrond op normale eerlijkhedenbeginselen die aan de basis van alle degelijke handelspubliciteit moeten liggen.

Denkend aan de verbruiker, wil de wetgever niet dat aanduidingen worden verschaft, betreffende de oorsprong, de aard, de samenstelling of de hoedanig-

heid der produkten, die onjuist, dubbelzinnig of onvolledig zijn en waardoor men fataal op een dwaalspoor kan worden gebracht (art. 20, 1°).

Denkend aan de mededinger verbiedt de wetgever, zo er geen absolute noodzakelijkheid bestaat, vergelijkingen die bedrieglijk of kleinerend zijn, en die de mogelijkheid bieden één of meer handelaars te identificeren (art. 20, 2°).

Hij verbiedt tevens dat door de reclame verwarring ontstaat met een andere handelaar, rechtstreekse mededinger of niet, ten einde alle ermede gepaard gaande nadelen te verhinderen (art. 20, 3°) en wil niet dat publiciteit wordt gedaan ten voordele van in de wet onwettelijk verklaarde praktijken (art. 20, 4°).

Deze eenvoudige weergave van de wettelijke bepalingen kan volstaan daar vandaag reeds breedvoerig en secuur de diverse alinea's van art. 20 werden toegelicht, besproken en bekeurd.

Waar vindt men nu de middelen die kunnen aangewend worden om mogelijke spanningen te ontladen?

Geven de bepalingen van art. 21 de ideale oplossing ?

Zij bieden nu eenmaal de mogelijkheid maatregelen tot staking te vorderen tegen degene die tot publiciteit besloten heeft en zo hij geen woonplaats heeft in België of geen verantwoordelijke in België heeft aangewezen "tegen de uitgever, de drukker, de verspreider of iedere persoon die ertoe bijdraagt dat zij uitwerking heeft".

Zijn de bij de wet bepaalde sancties een afdoend beschermingsmiddel ?

Velen menen dat de wet te beperkt is en al te veel leemten laat. Er wordt zelfs voorgehouden dat op wetgevend gebied dringend wat denkwerk nodig is over de behoorlijke bescherming, nu er nooit bewust wordt nagedacht over een stel maatregelen. Men gewaagt van een slag in het water, daar er al te veel mogelijkheden blijven voor de reclamemensen, ces sorciers, capables de faire des miracles, en controle ter zake slechts toevallig zal of kan geschieden.

Te veel lijkt de belangstelling van de wetgever gaande gehouden door de verhoudingen die kunnen spelen tussen de adverteerder en zijn mededinger, die al te gemakkelijk met een "jungle"-mentaliteit behept tegen elkaar staan.

Te weinig op de eenzame verbruiker die lijdzaam toeziet en ondergaat en er zeker niet op uit zal zijn, vorderingen in te leiden nu hij daaruit toch geen persoonlijk financieel voordeel halen kan. Procederen doe je immers voor jezelf en niet voor anderen.

"De verbruiker komt te weinig aan zijn trekken"...

Bij het afwegen van de krachten die tegen elkaar aanbotsen zal de machtspositie van de adverteerder op de voorgrond treden.

De verbruiker lijkt zonder verdediging.

Deze contrasterende situatie wordt echter sterk gemilderd, nu men rekening moet houden met de evolutie in de mentaliteit van de moderne verbruiker en met het feit dat hij kritischer is aangelegd en aldus

min beïnvloedbaar lijkt, door de bijna miraculeuze kracht van de reclame.

Toch komt het mij voor, dat wij ons in een beginstadium bevinden. Er zal gewis moeten gezocht worden in de richting van goedbedoelde en sterk georganiseerde consumentenorganisaties, die als passende tegenspelers kunnen optreden.

Deze organisaties zouden passend en succesvol de belangen van de individuele verbruiker kunnen behartigen en voor hem en in zijn plaats gerechtigd moeten zijn desgevallend proceduraal op te treden tegen adverteerders, die al te veel oog hebben op hun rechtstreeks eigen belang en de belangen van anderen al te gemakkelijk over het hoofd zien.

Bestaande organisaties zouden degelijk moeten uitgebouwd worden, nieuwe organisaties zouden moeten worden opgericht.

De mogelijkheid zou eventueel moeten overwogen worden om aan deze groeperingen een door de wet erkende macht te geven, zodat de machtspositie van de adverteerder in sterke mate wordt beperkt.

Aldus zou een eerste nuttige stap kunnen worden gezet ten einde de gespannen situaties die tussen verbruiker en adverteerder kunnen bestaan, te resorberen.

Deze eerste correctief is zeker niet voldoende.

Ook de reclame zelf zou moeten worden hervormd. Adverteerders zouden wettelijk moeten worden verplicht, bij eerste navraag hun advertenties te rechtvaardigen en desgevallend gehouden zijn tot het plaatsen van correctieve advertenties. Zo het onwederlegbaar bewijs niet kan worden geleverd van hetgeen in de reclametekst voorkomt zou de adverteerder ertoe gehouden zijn de verbruiker in te lichten door het verspreiden van verbeterde reclame waarin onjuistheden worden vermeld.

Alhoewel dergelijke maatregelen kunnen aanleunen bij art. II van het Handvest voor de Bescherming van de Consument dat reeds door het Europees Parlement werd goedgekeurd, brengen zij geen totaal bevredigende oplossing.

Het feit van adverteerders te eisen dat zij hun advertenties rechtvaardigen kan uiteenlopende gevolgen hebben. Zo de advertenties noodzakelijkerwijze juist zouden zijn, zullen de adverteerders ervoor waken alle beweringen in de publiciteit te vermijden en ertoe besluiten zich uitsluitend te concentreren op zeer emotionele, zeer esthetische en zeer associatieve reclame (NADER).

Ook de correctieve reclame kan niet-passende gevolgen hebben. De goedgegelovige verbruiker kan immers verkeerd reageren en de rechtzetting in een voor de adverteerder gunstige zin interpreteren. Hij kan meestal niet weten dat de adverteerder tot verbetering gehouden was en hem ten onrechte als een eerlijk man bestempelen; zodat het omgekeerd effect kan worden teweeg gebracht. Ten andere, de verbetering zal steeds te laat worden ter kennis gebracht, zodat de aangevochten reclame haar invloed zal hebben gehad en de

verbetering opnieuw de aandacht op de adverteerder zal richten... De nuttige gevolgen van "gerechtvaardigde" en correctieve reclame lijken niet zo duidelijk.

Kan een meer actieve en rechtstreekse actie zoals deze in de Verenigde Staten van Amerika wettelijk mogelijk is, een betere oplossing bewerken?

Moet "tegenreclame" door verbruikersverenigingen worden gevoerd?

De verbruiker produceert via de verbruikersverenigingen zijn eigen reclame. Adverteerders en verbruikersverenigingen voeren de machtsstrijd op gelijk niveau met behulp van evenwaardige middelen en staan als gelijke partijen tegenover elkaar. Machtsonenwicht wordt uitgeschakeld.

Dergelijke mogelijkheid kan wellicht worden aangewend. Of zij van aard zal zijn een voor de verbruiker gunstige invloed te hebben moet nogmaals onder vraagteken worden gesteld. Zij kan er wellicht toe leiden de reclame zoals ze door reclamemensen wordt gevoerd te demystifiëren, maar zij kan niet alle moeilijkheden verhinderen.

Financiële middelen zullen steeds een rol spelen, zodat verder in de toekomst spanningen moeten worden verwacht, hetgeen zeker niet bevorderlijk zou zijn en eerder betwistbaar zou uitvallen.

Misschien kan een betere oplossing worden gevonden in het belang van de zwakste partij, de verbruiker, en wel in het midden van de adverteerders zelf. Dit moet gewis mogelijk zijn daar de gebruikers van reclame evenmin de wetgeving, zoals ze thans bestaat, als ideaal kunnen bestempelen.

De huidige wettekst kan onmogelijk alle mogelijkheden duidelijk vastleggen, zodat de rechtspraak een zeer belangrijke rol speelt, die niet altijd bevredigend uitvalt... Dans les états monarchiques, il y a une loi : là où elle est précise, le juge la suit ; là où elle ne l'est pas, il en cherche l'esprit (MONTESQUIEU).

Met het doel hun eigen belangen te bevestigen en uiteenlopende uitspraken te vermijden stellen de adverteerders een systeem van zelfdiscipline voor, zodat de verbruikers weten dat zij - de adverteerders - onderworpen zijn aan een min of meer strenge tucht.

Bij gebrek aan wettelijke erkenning van reclamebureaus en organisaties, kunnen de deontologische regels van waarheid, eerlijkheid en fatsoen, zoals ze zijn neergelegd in de algemene beginselen van de Internationale en Belgische Code voor Reclame, momenteel en in de huidige stand van zaken moeilijk afgedwongen worden.

Het komt me echter voor dat in de toekomst mag verhoopt worden dat deze vrijwillige zelfdiscipline en zelfcontrole moet worden aangewakkerd.

Wettelijke regelingen moeten ontstaan, een afdoende controle moet worden georganiseerd en eventueel in een verdere toekomst een "orde" van de reclamegebruikers waarin ook afgevaardigden van de verbruikers zitting zouden hebben...

De artikelen betreffende de reclame zijn van recente

datum, zoals elke rechtsregel bevatten zij speelruimten, geen enkele wet is af. De toekomst zal uitwijzen of zij bij toepassing bevrediging kunnen bieden.

De enkele losse beschouwingen die ik meende te moeten maken – ik beroep er mij geenszins op het probleem volledig en definitief te hebben uitgediept, de mij toegemeten tijd was daartoe te beperkt en het onderwerp te omvangrijk – zullen U gewis hebben aangetoond dat de verbruiker te weinig aan zijn trekken komt, de adverteerder te veel uitkijkt naar hetgeen komen moet en de mededinger tenslotte ondertussen naar bevredigende oplossingen zoekt.

Het spanningsveld zal wellicht pas in een nabije toekomst kunnen verzwakt worden door uitvoeringsbesluiten die een noodzakelijke aanvulling van de besproken artikelen moeten uitmaken.

Mr. D'Halluin U kon het reeds merken. Uw besluit heb ik onderschreven en het tot het mijne gemaakt. Ik kan U volgen waar U vooropstelt dat verdere uitbouw gewenst is.

Uw betoog was goed opgebouwd en theoretisch goed

geformuleerd. Indien U fataal uw toevlucht moest nemen tot een bepaalde terminologie mag ik toch aannemen dat het voor de toehoorders, die uw werk naar waarde wisten te schatten, zeker nog aangenamer ware geweest mocht uw schitterende voordracht onder woorden zijn gebracht met behulp van een meer naar eenvoud gerichte taalterminologie. Ware dit gebeurd dan zou alleen lof mij resten.

Ik meen nu eenmaal dat heden ten dage de rechts-terminologie en de rechtstaal, – andere materies hier buiten beschouwing gelaten, – er zeker zouden bij winnen, indien zij een vorm aannamen die voor het publiek meer begrijpend voorkomt en voor de samenleving niet zo wereldvreemd klinkt. Niet alleen naar de inhoud maar ook naar de vorm moet het werk van de jurist in overeenstemming zijn met de samenleving (Prof. VAN GERVEN); ook voor de jurist van de XXe eeuw geldt hetgeen BOILEAU eeuwen terug in zijn *Art poétique* (Chant I, vers 153/154) heeft neergeschreven:

Ce que l'on conçoit bien s'énonce clairement,
Et les mots pour le dire arrivent aisément.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER—23 OKTOBER 1973

Voorzitter : de h. Louveaux
Raadsheer-verslaggever : de h. Van Leckwyck
Advocaat-generaal : de h. Charles
Advocaten : Mrs. P. Struye en H. De Bruyn

Verzekering—Civielrechtelijke aansprakelijkheid—Motorvoertuigen—Art. 4 van het modelcontract—"Besturen".

V.L., die achter zijn vrachtwagen stond, werd dodelijk gewond, doordat S., die de verwarming wilde in werking stellen, de starter aanraakte en zo het voertuig met een schok deed achteruitrijden. De weduwe van V.L. heeft een eis tot schadevergoeding ingesteld tegen S. en tegen diens autoverzekeraar. Deze beweert dat S. de vrachtwagen niet "bestuurde" in de zin van art. 4 van het modelcontract, naar hetwelk de polis was opgesteld.

De betekenis van het in art. 4 voorkomende woord "besturen" moet achterhaald worden in het licht van de Wet van 1 juli 1956, de gecoördineerde wetten betreffende de politie over het wegverkeer en het wegverkeersreglement.

Art. 2-6° Wegverkeersreglement verstaat onder "bestuurder" al wie een voertuig bestuurt of trek-, last- en rijdieren of vee geleidt dan wel onder zijn bewaking heeft; een voertuig "bestuurt" niet alleen hij die enige handeling verricht om een voortbewegend voertuig de

gewenste richting te doen volgen en daartoe het stuurwiel hanteert, maar al wie overeenkomstig art. 10, eerste lid, een voertuig in beweging brengt. Weliswaar wordt bij die, zoals ten deze V.L., een stilstaand of stationerend voertuig verlaat, door art. 35 als de bestuurder ervan betiteld en is hij, krachtens art. 10, laatste lid, ertoe gehouden de nodige voorzorgen te nemen ter voorkoming van enig verkeerd gebruik ervan, maar dat neemt niet weg dat S. eveneens de hoedanigheid van bestuurder had toen hij, al was het door een verkeerd gebruik, het voertuig startte, zij het ook met de bedoeling de verwarming in werking te stellen.

Assurantie van de Belgische Boerenbond
t/ Stockmans e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 28 september 1972 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Overwegende dat het arrest enkel uitspraak doet over de civielrechtelijke belangen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en de miskennis van de bewijskracht van de verzekeringspolis (nr. 92.170.490) tussen eiseres en verweerder Stockmans gesloten, meer bepaald van artikel 4 van de algemene voorwaarden van de polis, van de artikelen 2-6° en 10 van het wegverkeersreglement en 97 van de Grondwet,

doordat, na vastgesteld te hebben dat het kwestieus verkeersongeval zich voordeed in de volgende omstandigheden:

"Van Laer André die zich in het slachthuis, uitgebaat

door zijn broeder Van Laer Emile, achter zijn vrachtwagen bevond, werd dodelijk gekwetst toen hij tussen deze vrachtwagen en de muur werd verpletterd, ingevolge het feit dat beklaagde Stockmans de motor van het voertuig startte om de verwarming in werking te stellen, waardoor dit, de versnelling in achteruit ingesteld zijnde, met een schok achterwaarts reed", na beslist te hebben dat "een fout in hoofde van het slachtoffer Van Laer André niet bewezen was", na vastgesteld te hebben dat verweerder Stockmans uit eigen initiatief handelde en daaruit afgeleid te hebben dat hij volledig aansprakelijk diende gesteld voor de ontstane schade en na Stockmans veroordeeld te hebben schadevergoeding te betalen aan de weduwe van het slachtoffer, het arrest uitspraak doende over de eis tot gemeenverklaring van arrest door verweerder Stockmans tegen eiseres en over de eis tot schadevergoeding door verweester Willems, weduwe van het slachtoffer, eveneens tegen eiseres ingeleid, beslist dat beide eisen gegrond waren, en eiseres veroordeelt tot betaling van 53.876, 3.055.675 en 180.000 frank met de vergoedende en gerechtelijke interesten en de kosten van de burgerlijke partij in beide instanties, en deze beslissingen staft op de toepassing van artikel 4, I, b van de bedoelde polis, waarbij de dekking van het contract (dat normaal de persoonlijke personenwagen van Stockmans verzekerde) zich uitstrekt tot de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de verzekeringnemer Stockmans, als bestuurder of als civielrechtelijk aansprakelijk voor de bestuurder van elk aan derden toebehorend motorrijtuig dat hij toevallig zou besturen zelfs terwijl het omschreven motorvoertuig – zijnde het verzekerd voertuig van Stockmans – in gebruik is,

terwijl, eerste onderdeel, eiseres in haar conclusies staande gehouden had dat Stockmans de kwestieuze vrachtwagen niet bestuurd had, dat "het slachtoffer Van Laer André zelf als bestuurder van de vrachtwagen op het ogenblik van het ongeval dient beschouwd te worden", "dat hij inderdaad de vrachtwagen had bestuurd tijdens de rit naar de plaats van het ongeval, rit tijdens dewelke betichte Stockmans zich niet in de vrachtwagen bevond", "dat hij de hoedanigheid van bestuurder niet verloor toen hij ter plaatse aangekomen uit de vrachtwagen was gekomen", "dat dit klaar blijkt uit de tekst van artikel 10, lid 4, van het wegverkeersreglement"; "dat betichte Stockmans enkel een verkeerd gebruik van het voertuig heeft gemaakt", dat dit verkeerd gebruik niet als "besturen" kan worden aangezien daar betichte Stockmans wel onbewust door een verkeerd gebruik de vrachtwagen in beweging bracht, maar geenszins enige handeling verrichtte om dit zich voortbewegend voertuig de gewenste richting te doen volgen", "dat betichte Stockmans nooit het stuurwiel van die vrachtwagen aanraakte",

terwijl het arrest deze beweringen van eiseres niet ontkend heeft en de juistheid ervan minstens impliciet doch duidelijk genoeg aangenomen heeft;

terwijl het arrest desondanks beslist dat "de handelingen van het aanzetten van het contact, het starten van de motor en het, al zij het op een ongeëigende manier, in beweging brengen van het voertuig moeten aangezien worden als vallend onder het begrip het "toevallig besturen van andermans voertuig" zoals bedoeld door de polis zelfs indien de bedoeling enkel was de verwarming in werking te stellen, vermits handelingen van besturing objectief en niet naar de intentie dienen beoordeeld te wor-

den"; "en dat de eis in gemeenverklaring, gesteld door beklaagde Stockmans, derhalve gegrond is; en de burgerlijke partij gerechtigd was haar eis ook te stellen tegen de naamloze vennootschap "Assurantie van de Belgische Boerenbond",

terwijl de interpretatie door het arrest van het woord "een voertuig besturen" onverenigbaar is met de normale en gebruikelijke betekenis van het woord "een voertuig besturen" dat klaar en duidelijk impliceert dat de bestuurder de richting zou geven aan het voertuig,

terwijl uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat Stockmans een foutief gebruik van de vrachtwagen gemaakt heeft, doch geenszins dat hij dit voertuig bestuurd heeft,

terwijl het arrest bijgevolg de bewijskracht van de polis miskent en de veroordeling van eiseres tot schadevergoeding bij toepassing van deze polis, niet wettelijk gemotiveerd voorkomt;

terwijl, tweede onderdeel, artikel 2-6° van het wegverkeersreglement in zijn Franse tekst die dezelfde wettelijke waarde heeft als de Nederlandse klaar en duidelijk bepaalt dat "le terme conducteur (bestuurder) désigne toute personne qui assure la direction d'un véhicule ou qui guide les animaux ou en a la garde",

terwijl uit de door het arrest vastgestelde of minstens niet betwiste feiten duidelijk blijkt dat verweerder Stockmans "n'assurait pas la direction" van het kwestieuze voertuig, dat hij bijgevolg de wagen niet bestuurde in de wettelijke zin van het woord en het arrest artikel 2-6° van het wegverkeersreglement flagrant geschonden heeft door aan het woord "een wagen besturen" een interpretatie te geven die onverenigbaar is met de betekenis van het woord volgens gezegd artikel;

derde onderdeel, indien moest aangenomen worden dat het arrest niet duidelijk genoeg vaststelt dat Stockmans nooit het stuurwiel van de vrachtwagen aanraakte, dat Van Laer zelf als bestuurder van de wagen op het ogenblik van het ongeval diende beschouwd te worden, dat tijdens de rit Stockmans zich niet in de wagen bevond en dat Stockmans enkel een verkeerd gebruik gemaakt heeft van een voertuig dat hij niet bestuurde, het arrest de conclusies van eiseres dienaangaande niet beantwoordt zoals door artikel 97 van de Grondwet vereist is;

terwijl, vierde onderdeel, minstens uit de bewoordingen van het arrest onmogelijk kan uitgemaakt worden of de rechter in feite heeft willen beslissen dat het niet juist of niet bewezen is dat Van Laer André de kwestieuze vrachtwagen had bestuurd tijdens de rit van het ongeval, rit tijdens dewelke Stockmans zich niet in de wagen bevond, dat hij de hoedanigheid van bestuurder niet verloor toen hij ter plaatse aangekomen uit de vrachtwagen was gekomen, dat dit klaar blijkt uit artikel 10, lid 4, van het wegverkeersreglement, dat Stockmans geenszins enige handeling verrichtte om het zich voortbewegend voertuig de gewenste richting te doen volgen, dat Stockmans nooit het stuurwiel van die vrachtwagen aanraakte, dan wel of hij in rechte heeft willen beslissen dat zelfs indien al deze feiten en omstandigheden juist waren, Stockmans toch de vrachtwagen bestuurd had,

terwijl deze dubbelzinnigheid en onduidelijkheid van de motivering het Hof in de onmogelijkheid stellen zijn controlerecht uit te oefenen over de wettelijkheid van het bestreden arrest en met het gebrek aan de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering gelijkstaat;

Overwegende dat de vier onderdelen van het middel tot grondslag hebben de betekenis die moet gehecht worden aan het woord "besturen" dat voorkomt in artikel 4 van het modelcontract naar hetwelk de polis (nr. 92.170.490) werd opgesteld die tussen eiseres en de eerste verweerder op 15 juli 1968 gesloten werd; dat deze betekenis moet achterhaald worden in het licht van de Wet van 1 juli 1956 op de verplichte verzekering van motorvoertuigen, in de gecoördineerde wetten van 16 maart 1968 betreffende de politie over het wegverkeer en in het wegverkeersreglement van 14 maart 1968;

Dat artikel 2-6° van het wegverkeersreglement onder "bestuurder" verstaat "al wie een voertuig bestuurt of trek-, last- en rijdieren of vee geleidt dan wel onder zijn bewaking heeft"; dat, in strijd met het betoog van eiseres, niet enkel een voertuig "bestuurt" wie "enige handeling verricht om een voortbewegend voertuig de gewenste richting te doen volgen" en daartoe het stuurwiel hanteert, maar al wie overeenkomstig artikel 10, eerste lid, een voertuig in beweging brengt;

Overwegende weliswaar dat hij die, zoals ten deze Van Laer André, een stilstaand of stationerend voertuig verlaat als de bestuurder ervan wordt betiteld door artikel 35 en ertoe gehouden is, krachtens artikel 10, laatste lid, de nodige voorzorgen te nemen ter voorkoming van enig verkeerd gebruik ervan; dat zulks echter niet wegneemt dat de eerste verweerder eveneens de hoedanigheid van bestuurder had toen hij, al was het door een verkeerd gebruik te maken, het voertuig startte, zij het ook met het voornemen de verwarming in werking te stellen;

Dat derhalve het arrest door de in het eerste onderdeel aangehaalde redengeving geen lezing van artikel 4 van bedoelde polis geeft die onverenigbaar is met de bewoordingen ervan, noch de artikelen 2-6° en 10, laatste lid, van het algemeen wegverkeersreglement schendt; dat het tevens de conclusie van eiseres ondubbelzinnig en duidelijk beantwoordt door vast te stellen dat eerste verweerder als bestuurder van de vrachtwagen handelde toen het ongeval gebeurde;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER—25 SEPTEMBER 1973

Voorzitter-verslaggever: de h. Naulaerts

Advocaat-generaal: de h. Colard

Geneeskunst—1. Geneesmiddelen—Begrip—2. Art. 43, § 1, van het K.B. nr. 78 van 10 november 1967—Bijzondere verbeurdverklaring.

1. Als vastgesteld wordt dat produkten aan een wetelijke bepaling van het begrip geneesmiddelen beantwoorden, hoeft niet verder nagegaan te worden of deze middelen toxisch zijn of bestanddelen inhouden die in de farmacopee worden opgesomd.

2. Krachtens art. 43, § 1, van het K.B. nr. 78 van 10 november 1967 kan de rechter in geval van veroordeling wegens onwettige uitoefening van de artseneijbereidkunde, de bijzondere verbeurdverklaring in het belang van de volksgezondheid uitspreken, zelfs wanneer de veroordeelde geen eigenaar is van de verbeurdverklaarde voorwerpen.

De Haes en Buysse

Gelet op het bestreden arrest, op 29 mei 1972 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Overwegende dat het arrest, bij bevestiging van het beroepen vonnis, de eisers vrijspreekt van een gedeelte van de telastlegging met name onwettige uitoefening van de geneeskunde; dat in zoverre de voorzieningen gericht zijn tegen bedoelde vrijspraak, ze bij gebrek aan belang niet ontvankelijk zijn;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 91, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat van dit artikel een verkeerde toepassing werd gemaakt vermits de correctionele kamer met één rechter waarbij de zaak eerst aanhangig werd gemaakt, deze niet heeft verwezen naar een correctionele kamer met drie rechters doch zich ertoe beperkt heeft ze voor onbepaalde tijd uit te stellen;

Overwegende dat het middel dat gericht is tegen een andere beslissing dan die welke het voorwerp van het cassatieberoep uitmaakt, niet ontvankelijk is;

Over het tweede, het derde en het vierde middel samen, het tweede, afgeleid uit de schending van artikel 1 van de wet van 25 maart 1964 op de geneesmiddelen en de miskenning van het "personaliteitsprincipe" van het strafrecht,

doordat het arrest enkel vaststelt dat bepaalde koopwaren, die in het bezit van de eisers waren, curatieve of preventieve eigenschappen bezaten die ervan geneesmiddelen maken,

terwijl, eerste onderdeel, overeenkomstig voormelde wetsbepaling, er moest vastgesteld worden dat bedoelde koopwaren als geneesmiddelen werden voorgesteld;

tweede onderdeel, op grond van voormeld principe, de strafwetten handelingen beteugelen en niet eenvoudig het bezit van bepaalde produkten tenzij dit bezit zelf uitdrukkelijk zou zijn strafbaar gesteld;

het derde, afgeleid uit de schending van artikel 43, paragraaf 1 van het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissie,

doordat het arrest niet preciseert dat de als geneesmiddelen beschouwde koopwaren een toxische uitwerking zouden kunnen hebben of bestanddelen zouden bevatten die behoren tot de Belgische farmacopee en de teruggave van andere produkten beveelt,

terwijl, eerste onderdeel, het aldus niet aantoonde waarom de verbeurdverklaring in het belang van de volksgezondheid moest worden uitgesproken, zodat deze verbeurdverklaring in het bijzonder en het arrest in zijn geheel op onvoldoende wijze zijn gemotiveerd;

tweede onderdeel, de produkten waarvan de teruggave wordt bevolen voorkwamen in de aangifte, klacht van

de Orde der Apothekers, zodat het arrest een zekere tegenstrijdigheid inhoudt ;

het vierde, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest niet antwoordt op het verweer afgeleid uit het koninklijk besluit van 31 mei 1885 dat kracht van wet verleent aan de Belgische farmacopee :

Overwegende dat de eisers zowel in eerste aanleg als in hoger beroep veroordeeld werden om bij inbreuk op artikel 38, paragraaf 1, van het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies, gewoonlijk een handeling of handelingen te hebben gesteld die tot de artseneijbereidkunde behoren, hetzij zonder houder te zijn van het vereiste diploma of zonder er wettelijk van vrijgesteld te zijn, hetzij zonder te beschikken over het visum van de geneeskundige commissie, hetzij zonder op de lijst van de Orde ingeschreven te zijn wanneer zulks vereist is ;

Overwegende dat de eerste rechter desaanvaande had vastgesteld dat de in de winkel van de eisers aangetroffen koopwaren die in beslaggenomen en opgesomd werden in de lijsten I, II a tot en met c, gevoegd bij een proces-verbaal van de gerechtelijke politie, beantwoorden aan de omschrijving van geneesmiddelen zoals weergegeven in artikel 1 van de wet van 25 maart 1964 op de geneesmiddelen, nu ze voorgesteld werden "curatieve of preventieve eigenschappen te bezitten" ; dat hij tevens beschouwde dat hiertoe niet vereist is dat ze "conform" zouden zijn aan de voorschriften van de farmacopee, vermits het anders zou volstaan ze "niet conform" te maken om aan de strafbepalingen te ontsnappen, wat zeker de bedoeling van de wetgever niet kan geweest zijn ;

Overwegende dat het arrest, na vastgesteld te hebben dat bedoelde koopwaren wel curatieve of preventieve eigenschappen bezaten en daarom geneesmiddelen waren, de redenering van de eerste rechter beaamt en beslist dat hij terecht de eisers, die de in de lijsten I en II, a, b en c opgesomde produkten gewoonlijk in hun winkel te koop boden of verkochten, in die mate schuldig had verklaard aan het hun ten laste gelegde ;

Overwegende dat het arrest eveneens beslist dat de eerste rechter terecht de op hoger vernoemde lijsten voorkomende middelen, in het belang van de volksgezondheid, heeft verbeurdverklaard, en de teruggave heeft bevolen van de overige produkten ;

Overwegende dat hieruit volgt :

— dat de eisers niet werden veroordeeld wegens het bezit maar wegens het gewoonlijk te koop aanbieden of verkopen van produkten die werden voorgesteld curatieve of preventieve eigenschappen te bezitten ;

— dat nu vastgesteld werd dat deze produkten aan een wettelijke bepaling van het begrip geneesmiddelen beantwoordden niet verder behoefde nagegaan te worden of deze middelen toxisch waren of bestanddelen inhielden die in de farmacopee werden opgesomd ;

— dat het verweer van de eisers afgeleid uit het normatief kenmerk van de farmacopee beantwoord werd ;

— dat ook al maakten andere produkten het voorwerp uit van een klacht van de Orde der Apothekers, het arrest, dat niet vaststelt dat deze produkten geneesmiddelen

waren of als dusdanig waren voorgesteld, de teruggave ervan kon bevelen zonder door tegenstrijdigheid te zijn aangetast ;

Overwegende dat krachtens artikel 43, paragraaf 1, van het reeds vernoemd koninklijk besluit van 10 november 1967 de rechter in geval van veroordeling wegens onwettige uitoefening van de artseneijbereidkunde, de bijzondere verbeurdverklaring in het belang van de volksgezondheid uitspreken kan, zelfs wanneer de veroordeelde geen eigenaar is van de verbeurdverklaarde voorwerpen ; dat bij ontstentenis van conclusie desaanvaande, de rechter zijn beslissing tot verbeurdverklaring regelmatig motiveert door vast te stellen zoals ten deze het geval is dat dit belang bestaat ;

Dat de middelen niet kunnen aangenomen worden ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorzieningen ;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

NOOT—De bijzondere verbeurdverklaring van art. 43, § 1, van het K.B. nr. 78 van 10 november 1967.

1. De bijzondere verbeurdverklaring krachtens art. 43, § 1, van het K.B. nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies, kan door de rechter slechts uitgesproken worden in geval van onwettige uitoefening van de geneeskunde, van de artseneijbereidkunde of van prestaties die nader bepaald zijn ter uitvoering van art. 23, § 1, of van handelingen die bedoeld zijn bij art. 22, 2° en 3°.

2. De verbeurdverklaring geschiedt dan steeds in het belang van de volksgezondheid, hetgeen echter niet betekent dat het een loutere beveiligingsmaatregel is (zie Cass., 16 maart 1970, R.W., 1970-71, 785, met noot). De verbeurdverklaring kan bijgevolg niet bevolen worden in geval van vrijspraak, verjaring, amnestie, ontslag van rechtsvervolgning of overlijden van de verdachte, of als de dader onbekend bleef of een minderjarige beneden de 18 jaar of een abnormale is, want deze bijzondere maatregel is hier, ondanks zijn ambivalent karakter, bedoeld als een straf.

3. Het staat de rechter vrij de verbeurdverklaring niet uit te spreken, zelfs al werd het bewijs geleverd dat de voorwerpen schadelijk voor de volksgezondheid zijn. Als hij ze in het belang van de volksgezondheid uitspreekt, zal het, bij ontstentenis van conclusie desaanvaande, voldoende zijn dat hij vaststelt dat dit belang bestaat, zonder dit verder te moeten motiveren.

4. Het facultatief karakter van deze verbeurdverklaring is in strijd met de voorschriften van het commune strafrecht. In de bij art. 42 Sw. opgesomde gevallen is de strafrechter immers verplicht de verbeurdverklaring uit te spreken, al kan hij uitstel of probatieuiststel voor deze maatregel verlenen. Hoewel de bepalingen van Boek I van het Strafwetboek luidens art. 44 van het K.B. op de door het besluit bepaalde misdrijven toepasselijk is, blijken de artikelen 42 en 43 Sw. niet in aanmerking te komen bij de verbeurdverklaring zoals ze in het K.B. op een bijzondere wijze wordt geregeld, dit in afwijking van de gewone rechtsregels (anders : A. DE GEEST, A.P.R., Tw. Verbeurdverklaring, p. 44, nr. 90).

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER—9 OKTOBER 1973

Voorzitter-verslaggever : de h. Naulaerts

Advocaat-generaal : de h. Krings

Advocaat : Mr. Keldermans

Bewijs in strafzaken—Deskundigenonderzoek—Bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek—Toepasselijkheid—Contradictoir karakter—Rechten van de verdediging.

In zoverre zij de oproeping van de partijen voor de verrichtingen van de deskundigen voorschrijven, de partijen toestaan aan de deskundigen alle dienstige vorderingen te doen en de deskundigen voorschrijven na afloop van hun verrichtingen van hun bevindingen kennis te geven aan de partijen wier opmerkingen zij aantekenen, zijn de bepalingen van de artt. 962 e.v. Ger.W. betreffende de deskundigenonderzoeken die in burgerlijke zaken worden bevolen, niet toepasselijk op de deskundigenonderzoeken die door een strafgerecht worden bevolen.

De regels betreffende het openbaar en contradictoir karakter van het debat voor de vonnisgerechten in strafzaken gelden alleen voor het onderzoek ter terechtzitting. Het niet contradictoir karakter van het deskundigenonderzoek kan de rechten van de verdediging niet schenden, aangezien het verslag tijdens het debat ter terechtzitting kan worden besproken en tegengesproken.

Verspecht

Gelet op het bestreden arrest, op 19 juni 1973 gewezen door het Hof van beroep te Brussel, afdeling Antwerpen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 96, 97 van de Grondwet, 962 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest zijn beslissing op het deskundigenverslag steunt, waarvan het de motivering en de besluiten overneemt, en beslist dat de regels van de burgerlijke rechtsvordering niet van toepassing zijn op de deskundigenonderzoeken die door de strafgerechten worden bevolen en dat de rechten van de verdediging niet werden geschonden daar het verslag tijdig bij het dossier werd gevoegd, eiser kennis ervan heeft kunnen nemen en zijn verweermiddelen desaan gaande heeft kunnen voorbrengen,

terwijl 1) het deskundigenonderzoek niet op tegenspraak en in het openbaar werd verricht en zonder kennisgeving van de bevindingen van de deskundigen, hoewel het deskundigenonderzoek door een vonnisgerecht werd bevolen, voor hetwelk de debatten openbaar en op tegenspraak dienen te geschieden ; 2) de regels van de burgerlijke rechtsvordering, zoals zij door het Gerechtelijk Wetboek zijn bepaald, van toepassing zijn op de deskundigenonderzoeken in strafzaken ; 3) het niet tegensprekelijk karakter van het deskundigenonderzoek de rechten van de verdediging schendt, zelfs indien de debatten ter terechtzitting op tegenspraak geschieden ;

Overwegende dat de bepalingen van de artikelen 962 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de

deskundigenonderzoeken die in burgerlijke zaken worden bevolen, in zoverre zij de oproeping van de partijen op de verrichtingen van de deskundigen voorschrijven, de partijen toelaten aan de deskundigen alle dienstige vorderingen te doen en de kennisgeving voorschrijven door de deskundigen, na afloop van hun verrichtingen, van hun bevindingen aan de partijen wier opmerkingen zij aantekenen, niet toepasselijk zijn op de deskundigenonderzoeken die door een strafgerecht worden bevolen ;

Overwegende dat de regels betreffende het openbaar en tegensprekelijk karakter van de debatten voor de vonnisgerechten alleen gelden voor het onderzoek ter terechtzitting ;

Overwegende dat het niet tegensprekelijk karakter van het deskundigenonderzoek de rechten van de verdediging niet heeft kunnen schenden, vermits, zoals het arrest het vaststelt, het verslag kon worden besproken en tegengesproken tijdens de debatten ter terechtzitting ;

Dat het middel niet kan aangenomen worden ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Zie ook : Cass., 26 september 1971, R.W., 1971-72, 1485 met noot van A. Vandeplas.

RAAD VAN STATE

6e KAMER—31 OKTOBER 1972

Voorzitter : de h. L. Moureau

Staatsraden : de hh. Remion en Tapie

Eerste auditeur : de h. Dumont

Advocaten : Mrs. Houssa en Rigaux

Openbare ambtenaren en beambten—Preventieve schorsing—Aard.

Schorsing bij ordemaatregel, ook preventieve schorsing of schorsing in het belang van de dienst genoemd, mag in de recente terminologie van de rechtstoestandregelingen voor overheidspersoneel, hoegenaamd niet worden geacht hetzelfde te zijn als een tuchtrechtelijke beslissing of maatregel.

Ten deze toont niets aan dat de gemeenteraad die een politiebrigadier bij ordemaatregel in zijn ambt schorste, de uitdrukking "ordemaatregel" heeft uitgelegd in de betekenis van tuchtstraf.

Het is weliswaar zo dat in beginsel de tuchtrechtelijke overheid niet noodzakelijk de uitspraak van de rechtbanken hoeft af te wachten, maar de toedracht van de zaak toont aan dat de gemeenteraad, aangezien de feiten strafrechtelijk en tuchtrechtelijk bestraft kunnen worden, niet het risico heeft willen lopen welke tuchtstraf ook uit te spreken alvorens de vordering haar beslag zou hebben gekregen in een eendarrest.

Carolus t/ gemeente Ougrée, bestendige deputatie van Luik en Belgische Staat (Minister van Binnenlandse Zaken).

Arrest nr. 15.550.

Gezien het op 1 februari 1971 ingediende verzoekschrift, waarbij Camille Carolus de nietigverklaring vordert van de volgende handelingen :

1° een besluit van 11 maart 1970 van de gemeenteraad van Ougrée waarbij hij ontzet wordt uit zijn ambt van politiebrigadier met uitwerking op 31 mei 1967 ;

2° een besluit van 1 juni 1970 waarbij de bestendige deputatie van de provincieraad van Luik, haar goedkeuring hecht aan het besluit van 11 maart 1970 van de gemeenteraad van Ougrée ;

3° een koninklijk besluit van 4 december 1970 houdende afwijzing van het beroep ingesteld door verzoeker tegen het besluit van 1 juni 1970 van de bestendige deputatie van de provincieraad van Luik ;

Overwegende dat de burgemeester van Ougrée verzoeker op 31 mei 1967 bij ordemaatregel voor een maand heeft geschorst ; dat die beslissing van de burgemeester stelde : "Die bepaling brengt voor de betrokkene schorsing van wedde mee over dezelfde periode" ; dat de burgemeester op 14 juni 1967 aan de gemeenteraad liet weten, dat zijn beslissing maar voorlopig was, dat hij slechts bevoegdheid had om één maand te schorsen en dat hij "aangezien het weinig waarschijnlijk is dat binnen die termijn een rechterlijke beslissing zal gevallen zijn, de raad voorstelde de schorsing van Carolus met twee maanden te verlengen, steeds ter bewaring" ;

Overwegende dat de gemeenteraad op 14 juni 1967 beslist heeft "politiebrigadier C. Carolus bij ordemaatregel in zijn ambt te schorsen tot de rechterlijke overheid uitspraak over de hem ten laste gelegde misdrijven zal hebben gedaan".

"Die beslissing brengt bewarende schorsing mede van de wedde van de betrokkene".

"Van die beslissing zal kennis worden gegeven aan de bestendige deputatie van de provincieraad van Luik" ;

Overwegende dat het Hof van Beroep van Luik verzoeker bij arrest van 19 juni 1969 heeft veroordeeld tot achtien maanden gevangenisstraf zonder uitstel ; dat het Hof van Cassatie op 2 februari 1970 het tegen dat arrest ingestelde beroep heeft afgewezen ;

Overwegende dat de gemeenteraad van Ougrée bij het bestreden besluit van 11 maart 1970 na verzoekers raadsman te hebben gehoord, Carolus uit zijn ambt heeft ontzet ; dat dit besluit op 1 juni 1970 werd goedgekeurd door de bestendige deputatie van de provincieraad van Luik, niettegenstaande aan dit college in naam van verzoeker, door diens raadsman een bezwaarschrift was gestuurd ; dat deze tegen het besluit van de bestendige deputatie beroep bij de Koning heeft ingesteld ; dat het koninklijk besluit van 4 december 1970 dit beroep niet heeft ingewilligd en beslist heeft dat het besluit van 11 maart 1970 van de gemeenteraad van Ougrée uitwerking zou krijgen ;

Overwegende dat verzoeker tegen de bestreden handelingen, die alle uitsluitend betrekking hebben op zijn afzetting, in een enig middel aanvoert dat niemand tweemaal mag worden gestraft voor dezelfde daden of dat geen reeds definitief uitgesproken straf mag worden verergerd en dat de gemeenteraad van Ougrée hem bij be-

sluit van 14 juni 1967 reeds een tuchtstraf had opgelegd ; dat hij, om te bewijzen dat het gemeenteraadsbesluit wel die strekking heeft gehad, aanvoert :

1° dat bewarende schorsing normaal niet wordt uitgesproken door de gemeenteraad, die schorsing slechts bij wijze van straf vermag op te leggen ;

2° dat het goedkeuringstoezicht van de bestendige deputatie enkel wordt uitgeoefend over definitieve raadsbesluiten ;

3° dat, wilde het gemeenteraadsbesluit met betrekking tot de schorsing als louter bewarend kunnen worden aangemerkt, de gemeenteraad het met zoveel woorden had moeten zeggen, zoals hij voor de weddeschorsing had gedaan, dat hij integendeel heeft gezegd dat verzoeker geschorst was bij ordemaatregel, wat wel aantoonde dat die schorsing niet hetzelfde bewarend karakter had als de weddeschorsing, maar het kenmerk van een straf vertoonde, want iedere straf is een ordemaatregel ;

4° dat de tuchtoverheid overigens niet hoefde te wachten om op te treden totdat de rechtbanken uitspraak hadden gedaan ;

Overwegende dat het koninklijk besluit van 4 december 1970 in de plaats is gekomen van het besluit van de bestendige deputatie van 1 juni 1970 ; dat het beroep niet ontvankelijk is in zover het tegen dit laatste besluit is gericht ;

Overwegende dat de tegenpartijen Staat en Gemeente, in hoofdzaak aanvoeren dat geen van verzoekers argumenten aantonen dat de gemeenteraad op 14 juni 1967 een tuchtstraf heeft uitgesproken, dat hij integendeel op die datum enkel voorlopige maatregelen heeft genomen in afwachting dat de rechtbanken uitspraak deden over de aan verzoeker verweten feiten ;

Overwegende dat uit het beschikkend gedeelte zelf van het gemeenteraadsbesluit van 14 juni 1967 blijkt, dat de schorsing bij ordemaatregel zou duren "tot de rechterlijke overheid uitspraak over de ten laste gelegde misdrijven zal hebben gedaan" ; dat, als men verzoeker in zijn interpretatie zou volgen, aangenomen zou moeten worden dat de gemeenteraad hem een tuchtstraf heeft opgelegd waarvan de duur niet volgens de ernst van de fout maar volgens het snelle of minder snelle tempo van de strafrechtelijke vervolging bepaald zou zijn ; dat aan het gemeenteraadsbesluit van 14 juni 1967 geen zodanige betekenis kan worden toegeschreven ;

Overwegende dat de redengeving van hetzelfde besluit "die termijn (dit is de termijn van een maand, duur van de schorsing bij ordemaatregel uitgesproken door de burgemeester) vermoedelijk niet voldoende zal zijn voor de rechterlijke overheid om uitspraak te doen over de talrijke telastleggingen en het toch ook niet wenselijk is Carolus in zijn ambt te herstellen vooraleer een arrest is gewezen", aantoonde dat de gemeenteraad de door de burgemeester genomen voorlopige maatregelen bedoelde te verlengen zowel met betrekking tot de schorsing in het ambt als tot de schorsing van de weddeuitkering en dat hij in feite veel belang hechtte aan de strafrechtelijke uitspraak om uit te maken of verzoeker al dan niet tuchtrechtelijk gestraft moest worden en welke tuchtstraf hem eventueel behoorde te worden opgelegd ;

Overwegende dat de door verzoeker ingeroepen argumenten tot staving van zijn interpretatie van het gemeenteraadsbesluit hetzij niet gegrond, hetzij niet relevant zijn ; dat schorsing bij ordemaatregel, ook preventieve schor-

sing of schorsing in het belang van de dienst genoemd, in de recente terminologie van de rechtstoestandregelingen voor overheidspersoneel, hoegenaamd niet mag worden geacht hetzelfde te zijn als een tuchtrechtelijke beslissing of maatregel; dat niets aantoonst dat de gemeenteraad de uitdrukking "ordemaatregel" zou hebben uitgelegd in de betekenis die verzoeker eraan geeft; dat een zodanige afwachende maatregel, welke overigens in overeenstemming met de burgemeester is genomen, niet buiten de bevoegdheid van de raad viel; dat de gemeenteraad in werkelijkheid alleen heeft beslist zijn besluit "mede te delen" aan de bestendige deputatie, die er haar goedkeuring noch aan gegeven noch aan onthouden heeft; dat het dus niet relevant is aan te voeren dat het goedkeuringstoezicht slechts toepassing vindt op definitieve beslissingen; dat het weliswaar zo is, dat in beginsel de tuchtrechtelijke overheid niet noodzakelijk de uitspraak van de rechtbanken hoeft af te wachten, maar dat zowel de toedracht van de zaak als de ontleding van het gemeenteraadsbesluit van 14 juni 1967 aantonen dat de gemeenteraad, aangezien de feiten strafrechtelijk en tuchtrechtelijk bestraft kunnen worden, niet het risico heeft willen lopen welke tuchtstraf ook uit te spreken alvorens de vordering haar beslag zou hebben gekregen in een eindarrest; dat het ingeroepen middel niet gegrond is,

Besluit:

Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

19e KAMER—3 MEI 1973

Voorzitter: de h. C. Beeckmans de West-Meerbeek
Raadsheren: de hh. A. van Ackere en H. van Hecke
Eerste advocaat-generaal: de h. H. Dykmans

Strafvordering—Hoger beroep van het openbaar ministerie—Ontvankelijkheid.

Als blijkt dat het strafvonnis op vordering van het openbaar ministerie uitgevoerd werd, dient het hoger beroep van het openbaar ministerie zonder voorwerp te worden verklaard.

Openbaar ministerie t/ S. en B.

Beticht van:

- a) de eerste, gebonden zijnde door de banden van het huwelijk met V., die klacht indient, overspel te hebben gepleegd met de tweede;
- b) de tweede, zich medeplichtig gemaakt te hebben aan overspel met de eerste.

Gezien het hoger beroep ingediend op 18 oktober 1972, door het Openbaar Ministerie tegen beide beklaagden, tegen het vonnis uitgesproken (door één rechter) de 12e oktober 1972, door de rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement Brussel, rechtdoende in correctionele zaken,

Overwegende dat het bestreden vonnis bij materiële vergissing niet de datum en plaats der feiten vermeldt;

dat deze materiële vergissing dient hersteld;

Overwegende dat de zaak betreffende beklaagde S. ter zitting van 26 april 1973 onbepaald werd uitgesteld;

Overwegende dat wat beklaagde B. betreft, het hoger beroep van het Openbaar Ministerie regelmatig en tijdig werd ingesteld;

Overwegende dat naar blijkt uit het onderzoek door het Hof gedaan dat het vonnis waartegen beroep uitgevoerd werd op vordering van het Openbaar Ministerie; dat aldus het hoger beroep zonder voorwerp dient te worden verklaard;

Om deze beweegredenen

Het hof, rechtdoende op tegenspraak wat betreft B. en na de zaak te hebben gesplitst wat betreft beklaagde S., gezien artikel 24 der wet van 15 juni 1935, gezien de wetsbepalingen in het bestreden vonnis aangehaald, alsook artikel 211 van het Wetboek van Strafvordering, ter zitting door de heer Voorzitter aangeduid;

Ontvangt het hoger beroep van het Openbaar Ministerie doch verklaart het zonder voorwerp;

Stelt vast dat de feiten plaats vonden te Sint-Joost-ten-Node, zelfde kanton, tussen 10 en 30 maart 1972.

Laat de kosten van de openbare vordering ten laste van de Staat.

Noot betreffende het recht van hoger beroep

1. In strafzaken geschiedt de tenuitvoerlegging van vonnissen en arresten slechts op verzoek van het openbaar ministerie, behalve wat betreft de burgerlijke partij. De rechter die, in weerwil van dit alleenrecht, zich met de strafuitvoering inlaat, maakt zich schuldig aan machtoverschrijding (J. Rolland de Villargues, *Les codes criminels*, 5e éd., I, 193, art. 197, nrs. 4-8; P. Gilbert, *Les codes annotés de Sirey*, 1863, III, 106, art. 165, nrs. 2-4; G. Beltjens, *Code d'instruction criminelle belge*, 1903, art. 197, nrs. 3-6; Cass., 30 april 1906, *Par.*, 1906, I, 205).

Nochtans behoren de incidentele betwistingen betreffende de tenuitvoerlegging tot de bevoegdheid van het strafgerecht dat de veroordeling uitgesproken heeft (Cass. fr., 23 februari 1833, *Journal du Palais*, 1833, blz. 200; Cass. fr., 27 juni 1845, *D.*, 1845, I, 288; Cass. fr., 2 juni 1893, *D.*, 1893, I, 372; Hof Gent, 17 februari 1897, *Par.*, 1897, II, 277; Beslagr. Kortrijk, 11 oktober 1971, *R.W.*, 1971-72, 525). De bevoegdheid van de beslagrechter om bij toepassing van de artt. 1395 en 1396 Ger.W. de vorderingen betreffende bewaarde beslagen en middelen tot tenuitvoerlegging te behandelen, wordt hier opzettelijk buiten bespreking gelaten.

2. Krachtens art. 197, lid 2, SV. worden "de vervolgingen tot invordering van geldboeten en van verbeurdverklarde zaken in naam van de procureur des Konings gedaan door de directeur van Registratie en Domeinen". Deze bepaling werd overgenomen van art. 190 van de Franse *Code des délits et des peines* van 3 brumaire jaar IV, want tijdens het ancien régime werden de gerechtskosten, geldboeten en verbeurdverklaringen verpacht.

Het Bestuur handelt hier niet in opdracht van de minister van Financiën, maar uitsluitend in naam en als mandataris van de procureur des Konings (J. Massabiau, *Manuel du procureur du Roi*, 2e éd., II, 434-435, nr. 2198; J.M. Legraverend, *Traité de la législation criminelle*, Brussel, 1839, II, 182; Cass. fr., 8 januari 1822, *Sir.*, 1822, I, 201; Cass. fr., 30 januari 1826, *Sir.*, 1826, I, 338).

Indien er zich moeilijkheden voordoen bij de invordering, sommige in beslag genomen voorwerpen ontdragen werden, of de veroordeelde weigert de geldboeten of de gerechtskosten te ver-

effenen, zich onttrekt aan het dwangbevel of enige schuldvermenging inroept, zal het Bestuur zich telkens tot het openbaar ministerie wenden ten einde de nodige richtlijnen te bekomen, de vervangende gevangenisstraf of eventueel de lijfswang te laten uitvoeren, de openbare macht te laten inzetten of de sterke arm te laten verlenen, of de betwisting voor te leggen aan het bevoegde strafrecht.

3. De invordering door het Bestuur van Registratie en Domeinen, die tijdens de bespreking van de *Code d'instruction criminelle* door graaf Th. Berlier "un détail d'administration" werd genoemd, komt alleen ter sprake in art. 197 Sv. (Notulen van de Raad van State, zitting van 2 juli 1808 in J.G. Locré, *La législation civile, commerciale et criminelle de la France...*, XXV, 306-307).

Bij de tenuitvoerlegging der vonnissen van de politierechtbank (art. 165 Sv.), der arresten van het hof van assisen (art. 376 Sv.) of der vonnissen en arresten van militaire rechtbanken en hoven (artt. 89 en 123 Mil.Sv.) wordt er geen gewag gemaakt van enige invordering door het Bestuur van Registratie en Domeinen.

Deze leemte wordt echter aangevuld door art. 2 van de Wet van 1 juni 1849 op de "herziening van den tarief in lyfstrafelijke zaken". In dit reglement wordt inderdaad terloops vermeld dat het Bestuur belast is met de invordering, maar erg duidelijk is deze passage niet. Zo kan men er niet eens uit afleiden of dit voor alle strafvonnissen geldt en kan men zich afvragen of hier de inning der "boeten, regtskosten, teruggaven en schaden en interesten" wordt bedoeld dan wel de loutere terugvordering der onkosten die de invordering heeft meegebracht.

De rol van het Bestuur werd echter nooit betwist en gemakshalve wordt deze bevoegdheid ook best onaangeroerd gelaten, want ook vandaag de dag steunt het koninklijk besluit dat deze materie regelt nog op de Wet van 1 juni 1849.

4. Zo bepaalt art. 100 van het Algemeen Reglement op de gerechtskosten in strafzaken (K.B. van 28 december 1950, gewijzigd bij K.B. van 12 mei 1952) dat "de invordering der geldboeten, teruggaven, schadeloosstelling en kosten met alle rechtsmiddelen wordt vervolgd door de bemoeiingen van de aangestelden van het Bestuur van Registratie en Domeinen".

Overeenkomstig de ruime interpretatie die aan art. 2 van de Wet van 1 juni 1849 wordt gegeven, strekt de bevoegdheid van het Bestuur dus veel verder dan wat bepaald wordt in art. 197, lid 2, Sv. In de praktijk is art. 197 Sv. zelfs volkomen overbodig geworden en de uitvoerende koninklijke besluiten verwijzen er niet eens naar.

Wellicht zou het verkieslijk zijn dat de taak en de opdracht van het Bestuur van Registratie en Domeinen bij de tenuitvoerlegging van strafvonnissen duidelijk omschreven werd. Deze verdeling van de taken zou geen afbreuk doen aan het monopolie van het openbaar ministerie en zou de uitstekende samenwerking tussen het Bestuur en het openbaar ministerie niet in de weg staan. Een zelfde probleem doet zich trouwens voor telkens als maatregelen of beslissingen getroffen werden waarvan de uitvoering niet rechtstreeks door het openbaar ministerie kan verzorgd worden, maar waarvoor een beroep op de administratie vereist is: vernietiging van gevaarlijke stoffen, afbraak van gebouwen, sluiting van bedrijven, uit de omloop nemen van produkten, bekendmaking via radio en televisie, e.a.

5. Bij toepassing van art. 121, lid 3, van het Algemeen Reglement op de gerechtskosten in strafzaken overhandigt de griffier aan de ontvanger van Registratie en Domeinen een uittreksel van elk vonnis of arrest dat in kracht van gewijsde is gegaan en verwijzing tot geldboeten, verbeurdverklaring of kosten inhoudt.

In het onderhavig geval werd vermoedelijk een vergissing begaan en werd het afschrift toegestuurd vooraleer er kracht van gewijsde was. De tenuitvoerlegging van de vonnissen wordt immers geschorst gedurende de termijn van hoger beroep en

gedurende de rechtspleging in hoger beroep (art. 203, § 3, Sv.) en tijdens deze periode zou elke daad van uitvoering – zowel vanwege het Bestuur als vanwege het openbaar ministerie – bijgevolg onwettig zijn.

Werd de beklagde ontijdig aangemaand tot betaling door de directeur van Registratie en Domeinen of betaalde hij vrijwillig de geldboete? Het wordt nergens gepreciseerd. In elk geval vermeldt het arrest ten onrechte dat de uitvoering is geschied op vordering van de procureur des Konings: de geldboeten worden steeds op vordering van het Bestuur, maar in naam van de procureur des Konings geïnd (J. Massabiau, *a.w.*, II, 434, nr. 2198; Cass. fr., 30 januari 1826, *D.*, 1826, I, 197).

6. Er valt echter heel wat meer aan te merken op de beslissing van het hof, waar het hoger beroep van het openbaar ministerie "ontvankelijk, maar zonder voorwerp" wordt verklaard. De gebezigde terminologie ter zijde gelaten, komt het hierop neer dat het openbaar ministerie, ingevolge de tenuitvoerlegging van het bestreden vonnis, van zijn recht van hoger beroep vervallen wordt verklaard.

Nu kon het hof van beroep wellicht art. 19 van de *Ordonnance criminelle* van 1670 aanvoeren ter staving van zijn arrest, maar met dergelijke voorvaderlijke rechtsbeginselen houdt onze strafrechtpleging geen rekening meer. Ten tijde van Lodewijk XIV beschikte het openbaar ministerie over een termijn van 20 jaar om hoger beroep in te stellen en zowel de veroordeelde als zijn familie en zijn schuldeisers hadden er belang bij te vernemen of de procureur des Konings al dan niet vrede nam met de rechterlijke beslissing.

Vandaar dat art. 19 van de *Ordonnance criminelle* een vorm van transactie voorschreef, die de partijen rechtszekerheid verschafte en een afstand van hoger beroep inhield. Deze vorm van berusting kon echter niet tegengesteld worden aan de procureur-generaal die zijn recht van hoger beroep onaangeroerd behield (D. Jousse, *Traité de la justice criminelle de France*, II, 730; Fr. Serpillon, *Code criminel ou commentaire sur l'ordonnance de 1670*, III, 1140; G. du Rousseaud de la Combe, *Traité des matières criminelles*, 4e éd., bl. 312).

7. De Belgische doctrine en rechtspraak aanvaardde de stelling dat de strafvordering toebehoort aan de gemeenschap en niet aan de ambtenaren van het openbaar ministerie, die slechts de uitoefening ervan waarnemen (J.J. Thonissen, *Travaux préparatoires du code de procédure pénale*, 2e éd., I, 5; *Pand.B.*, Tw. *Action publique*, nrs. 177-179; G. Beltjens, *Code d'instruction criminelle belge*, art. 2, nr. 3; *Pand. B.*, Tw. *Désistement*, nrs. 3-5; J.J. Haus, *Principes généraux du droit pénal belge*, 2e éd., II, 327, nr. 1057; A. Braas, *Précis de procédure pénale*, 3e éd., II, 657; Cass., 8 maart 1838, *Pas.*, 1838, 1,250; Hof Gent, 13 februari 1855, *Pas.*, 1858, II, 207; Cass., 14 maart 1898, *Pas.*, 1898, I, 117; Cass., 14 juli 1947, *Pas.*, 1947, I, 335). Aldus wordt de traditionele Franse opvatting gevolgd, zoals die in de *Code des délits et des peines* van 3 brumaire jaar IV vastgelegd en in de *Code de procédure pénale* van 1958 nog bevestigd werd. (J.G. Locré, *a.w.*, XXIV, 111; Ch. Schenck, *Traité sur le ministère public*, II, 16; J. Mangin, *Traité de l'action publique et de l'action civile*, Brussel, 1839, bl. 29, nr. 32; Ch. Beraut-Saint-Prix, *Traité de la procédure des tribunaux criminels*, II, 401, nr. 1058; P. Bonnin, *Commentaire du code d'instruction criminelle*, bl. 241, nr. 465; J. Rauter, *Traité théorique et pratique du droit criminel*, Brussel, 1837, bl. 414, nr. 719; Cl. Bourguignon-Dumolard, *Jurisprudence des codes criminels*, I, 453; F. Hélie, *Traité de l'instruction criminelle*, Belg. ed., I, 295, nr. 784; R. en P. Garraud, *Traité théorique et pratique d'instruction criminelle*, I, 189, nr. 90; M.L. Rassat, *Le ministère public entre son passé et son avenir*, bl. 239-240, nr. 321).

8. Volgens deze opvatting mag het openbaar ministerie met een verdachte geen overeenkomst sluiten om een einde te maken aan de strafvordering en mag het noch uitdrukkelijk noch stilzwijgend afstand doen van enig verweermiddel of van de

publieke vordering, zodra ze ingesteld is (dit geldt zowel voor het hoger beroep en het cassatieberoep als voor de dagvaarding en de vordering tot onderzoek): dergelijke transactie of afstand vereist immers het beschikkingsrecht en dit behoort het openbaar ministerie niet toe. Ook wanneer de rechterlijke beslissing overeenkomstig de vordering van het openbaar ministerie gewezen werd, staat het de procureur des Konings vrij hoger beroep of een voorziening in cassatie in te stellen. Zo het verweermiddel maar tijdig en naar wettelijke vorm door het openbaar ministerie werd aangewend, kan er geen wettig bezwaar worden aangevoerd tegen zijn ontvankelijkheid (A. Le Sellyer, *Traité des actions publique et privée*, II, 43, nr. 425; J. Carnot, *De l'instruction criminelle*, 3e ed., III, 112; P. Gilbert, *a.w.*, III, 129-130, art. 202, nrs. 24-28; Cass. fr., 26 mei 1827, *Pas. fr.*, 1827, bl. 497).

Het is dit grondbeginsel dat door het Brusselse hof van beroep over het hoofd werd gezien toen hoger beroep van de procureur des Konings "zonder voorwerp" werd verklaard.

9. Deze kwestie was vroeger van groot belang, want de onder de banden van het aanhoudingsmandaat verwezen verdachte bleef, ondanks zijn vrijspraak, toch in de gevangenis opgesloten tot de termijn van hoger beroep verstreken was. De procureur des Konings die hem in voorlopige vrijheid stelde wegens humanitaire beweegredenen, werd vaak onontvankelijk verklaard in zijn hoger beroep omdat hij aldus het vonnis had ten uitvoer gelegd.

Het arrest van het Franse Hof van Cassatie van 16 juni 1809 (verslaggever was J.A. Brillat-Savarin, de beroemde gastronom) formuleerde voor het eerst sedert de *Ordonnance criminelle* van 1670 het recht van hoger beroep van het openbaar ministerie: zelfs al werd het strafvonnis op verzoek van de procureur des Konings ontijdig uitgevoerd, dan nog kan deze onwettige tenuitvoerlegging geen verval van hoger beroep meebrengen. Waar hij niet uitdrukkelijk afstand van hoger beroep kan doen, heeft het ook geen zin een stilzwijgende afstand van beroep af te leiden uit de tenuitvoerlegging van het vonnis (*Sir.*, 1810, I, 20; Ph. Merlin, *Répertoire de jurisprudence*, 5e ed., I, 136; Ph. Merlin, *Recueil alphabétique de questions de droit*, 4e ed., X, 222).

De rechtsleer sloot zich bij deze zienswijze aan (P. Henrion de Pansey, *Oeuvres*, 3e ed., I, 326-327; A. Morin, *Dictionnaire du droit criminel*, Tw. *Acquiescement*, bl. 28; J. Massabiau en E. Mesnard, *Manuel du ministère public*, 5e ed., II, 369, nr. 2948; Pand. B., Tw. *Acquiescement*, nrs. 841-844) en ook de Belgische rechtspraak werd naar het Franse cassatiearrest georiënteerd (Hof Luik, 13 maart 1837, *Pas.*, 1837, II, 56; Hof Brussel, 28 november 1845, *Pas.*, 1846, II, 32; Hof Gent, 16 mei 1855, *Pas.*, 1855, II, 377; Hof Gent, 7 april 1858, *Pas.*, 1859, II, 203).

10. Als de procureur des Konings nu geen afstand van hoger beroep kan doen, hoe zou dan de directeur van Registratie en Domeinen, die in zijn naam handelt en als zijn mandataris optreedt, dit recht in het gedrang kunnen brengen? "Un tel acquiescement, poneerde het hof van beroep te Brussel in 1824, ne pourrait, sous aucun rapport, paralyser l'appel du ministère public, qui, dans l'espèce, n'agit pas dans l'intérêt de l'administration de l'enregistrement, mais bien dans l'intérêt général" (Hof Brussel, 17 april 1824, *Pas.*, 1824, II, 103).

In de Pasicrisie vinden we een *casus positio* die schier volkomen overeenstemt met het onderhavig geval. Op 23 december 1834 veroordeelde de correctionele rechtbank te Luik een vrouw die militaire kledingstukken had gekocht van een soldaat, tot een geldboete van 16 fr. De procureur des Konings stelde hoger beroep in binnen de wettelijke termijn, maar toen de zaak op 19 juni 1835 voor het hof van beroep kwam, bleek het dat de griffier per vergissing een uittreksel uit het correctionele vonnis aan de ontvanger van Registratie en Domeinen had toegestuurd, die de verdachte had aangemaand tot betaling, hetgeen deze dan zonder dralen had gedaan. Voor het hof riep de

verdachte de onontvankelijkheid van het hoger beroep in en het Luikse hof gaf haar nog gelijk ook. Vandaar cassatieberoep van de procureur-generaal en ziehier de beslissing van het Hof van Cassatie: "L'article 197 se borne à charger le directeur de l'Enregistrement et Domaines d'exercer, au nom du procureur du roi, les poursuites pour le recouvrement des amendes, mais ne lui accorde aucune influence sur la faculté d'appeler ni par suite sur le droit de renoncer à l'appel et d'acquiescer aux jugements. En conséquence lui accorder une telle influence, c'est à la fois contrevenir à cet article, en lui donnant une extension qu'il ne comporte pas, et à l'article 202, en faisant dépendre la faculté d'appeler d'une autre autorité que le ministère public, auquel seul il l'attribue dans l'intérêt de la vindicte publique en matière correctionnelle" (Cass., 13 augustus 1835, *Pas.*, 1835, I, 127).

Mag ik besluiten met het adagium: *similia similibus solvuntur*?

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER—18 APRIL 1973

Voorzitter: de h. W. De Groote

Raadsheren: de hh. De Witte en Carsau

Advocaten: Mrs. W. De Grave en L. Galaude loco Ph. Humblet

Faillissement—Art. 567 Fw.—Terugvordering van aan de gefailleerde toevertrouwde goederen.

Een wijnleverancier revindiceert van de curator een aantal flessen wijn, beweerend dat hij ze aan de gefailleerde in consignatie had gegeven.

Het Hof wijst de vordering toe: het heeft weinig belang of het hier gaat om een consignatie met aankoop volgens behoefte dan wel om een verkoop onder opschortende voorwaarde; van belang is enkel dat de gerevindiceerde goederen nog eigendom van de leverancier waren; ten deze blijkt, dat de wijn eigendom van de leverancier bleef zolang de gefailleerde er niet over beschikte, en er is geen afdoende reden om de ernst en de werkelijkheid van de aldus blikende overeenkomst in twijfel te trekken of de verhandeling met een verkoop met eigendomsvoorbehoud gelijk te stellen.

Faill. P.V.B.A. Marti t/ N.V. Michel Fauvarque en Cie

Het Hof heeft in openbare terechtzitting de partijen gehoord in hun middelen en conclusies en kennis genomen van de stukken, o.m. van het vonnis van 6 juni 1972 van de rechtbank van koophandel te Brugge, afdeling Oostende, waartegen tijdig en regelmatig hoger beroep werd ingesteld, alsook geldig incidenteel beroep.

Geïntimeerde revindiceert 331 flessen wijn — of de prijs ervan — die zij beweerde in consignatie gegeven te hebben aan de P.V.B.A. Marti, die naderhand failliet verklaard werd.

Appellant, curator van het faillissement, werpt op dat niet bewezen is dat de gerevindiceerde goederen nog bestonden bij de faillietverklaring en dat het hier gaat om een aan de curator niet tegenstelbare verkoop met eigendomsvoorbehoud.

1. Appellant betwistte in eerste aanleg niet dat er bij de faillietverklaring nog 331 flessen wijn, voortkomende

van geïntimeerde, in het bezit waren van de P.V.B.A. Marti.

Dit cijfer wordt overigens door de stukken, uitgewisseld tussen geïntimeerde en de P.V.B.A. Marti, bevestigd en de curator, die door de inventaris na de faillietverklaring en het P.V. van de openbare verkoping, moet in staat zijn de onjuistheid van de versie van geïntimeerde eventueel aan te tonen, laat het bij een vage betwisting.

2. Om het revindicatierecht van geïntimeerde te betwisten, doet appellant een beroep op art. 20, 5°, 5e en 6e lid, Hypw. en art. 546 Fw., maar daar gaat het om niet betaalde maar wel verkochte roerende goederen, waarvan de eigendom dus wel is overgegaan aan de gefailleerde.

Geïntimeerde stelt integendeel dat de gerevindiceerde goederen nog niet verkocht waren aan de P.V.B.A. Marti, zelfs niet verkocht met eigendomsvoorbehoud, maar dat ze slechts in consignatie geleverd waren met het oog op de aankoop door de P.V.B.A. Marti volgens behoefte.

Het heeft weinig belang of we hier staan voor een consignatie met aankoop door de P.V.B.A. Marti volgens behoefte, zoals geïntimeerde voorhoudt, of voor een verkoop onder opschortende voorwaarde, zoals de eerste rechter heeft aangenomen. Van belang is enkel of de gerevindiceerde goederen nog de eigendom waren van geïntimeerde. Uit de stukken, overgelegd door geïntimeerde, blijkt wel dat de wijn eigendom bleef van laatstgenoemde zolang de P.V.B.A. Marti er niet over beschikte, en er is geen afdoende reden om de ernst en de werkelijkheid van de aldus blijkende overeenkomst in twijfel te trekken of de verhandeling gelijk te stellen met een verkoop met eigendomsvoorbehoud.

3. Evenmin als voor de eerste rechter betwist appellant de gevorderde prijs van de 331 flessen.

4. Geïntimeerde vraagt bij incidenteel beroep de toekenning van een bedrag van 1.076 fr. voor leeggoed maar bewijst niet dat de flessen zelf niet begrepen waren in de gevorderde prijs van 35.861 frank.

Op deze gronden,

Het Hof,

Gelet op art. 24 van de wet van 15 juni 1935, verklaart het hoger beroep en het incidenteel beroep onvankelijk doch ongegrond, bevestigt het bestreden vonnis, veroordeelt appellant q.q. in de kosten van het hoger beroep.

NOOT—Zie in dezelfde zin: Cass., 2 mei 1964, *Pas.*, 1964, I, 932; "Overzicht van Rechtspraak. Bijzondere overeenkomsten", *T.P.R.*, 1973, blz. 507, nr. 189; J. Van Ryn, *Principes de droit commercial*, IV, nr. 2791.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE ANTWERPEN

6 NOVEMBER 1973

Voorzitter: de h. C. Van Camp
Rechters: de hh. J. Van Alsenoy en J. Goyens
Procureur des Konings: de h. B.J. Van Hoeylandt

Bevoegdheid—Vordering op grond van een arbeids-overeenkomst—Betwisting omtrent het bestaan van de arbeidsovereenkomst—Wijze waarop de bevoegdheid bepaald wordt—Tandarts als bediende.

Wanneer de eiser op grond van een beweerde arbeids-overeenkomst voor de arbeidsrechtbank betaling van een opzeggingsvergoeding vordert, en de verweerder, beweerend dat de overeenkomst geen arbeidsovereenkomst is, een exceptie van onbevoegdheid opwerpt, moet de arrondissementsrechtbank, waarnaar de zaak overeenkomstig het eerste lid van art. 639 Ger.W. verwezen wordt, de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen nagaan, evenwel slechts met het doel om over de bevoegdheid te oordelen.

Ten deze blijkt dat tussen de eiser, tandarts, en de verweerder de voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst voor bedienden noodzakelijke band van ondergeschiktheid bestaat.

De Koning t/ V.Z.W. Herstellingsoord der
Beroepsmutualiteiten

Gezien de stukken van het geding o.m. deze gevoegd bij het dossier van de rechtspleging tussen voormelde partijen gevoerd voor de arbeidsrechtbank te Antwerpen onder nummer 16.318 van de algemene rol en na heropening van het debat, op verzoek van eiser verwezen naar de arrondissementsrechtbank bij vermelding op het zittingsblad van de derde kamer van de arbeidsrechtbank te Antwerpen dd. 4 december 1972 op grond van art. 639, § 1, Ger.W., nadat verweerder de onbevoegdheid van de arbeidsrechtbank had opgeworpen en de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen als bevoegde rechtbank had aangewezen;

Overwegende dat eiser bij dagvaarding van 18 juli 1972 betaling vroeg van:

1°) 1.774.102 F wegens contractbreuk of aanvullende opzegvergoeding;

2°) 124.733 F wegens ten onrechte afgehouden bedragen sinds januari 1971;

3°) 327.299 F vakantiegeld over de prestaties van 1969 tot en met 1972;

4°) tot afgifte van de sociale documenten in verband met de uit te keren vergoedingen met voorbehoud voor schadevergoeding bij niet-afgifte daarvan;

Overwegende dat eiser bij overeenkomst van 26 december 1950 als licentiaat in de tandheelkunde "belast werd met de werking van een tandheelkundig kabinet dat door verweerder geopend werd in de gebouwen gelegen Frankrijklei 88 te Antwerpen, waar alle zorgen en raadplegingen zullen verleend worden aan de tarieven vastgesteld door het R.I.Z.V.";

Overwegende dat deze overeenkomst door eiser geacht wordt een arbeidsovereenkomst voor bedienden te zijn terwijl verweerder voorhoudt dat partijen hun overeenkomst als "contract van dienstverhuring" hebben betiteld, dat de verplichtingen in deze overeenkomst opgenomen zulk contract niet uitsluiten, d.w.z. dat deze verplichtingen geen bewijs leveren van een nauwe band van ondergeschiktheid, met gezag, leiding en toezicht, dat aldus tussen partijen geen arbeidsovereenkomst bestond doch een overeenkomst *sui generis* waarvoor de rechtbank van eerste aanleg bevoegd is;

Overwegende dat uit het gebruik door partijen van de termen "contract van dienstverhuring" geen bewijs kan afgeleid worden dat zij in elk geval geen arbeidsovereenkomst op het oog hadden; dat immers art. 1779 B.W. zelf, zij het ten onrechte, de termen "huur van werk en van diensten" als synoniem gebruikt en de omschrijving van beide begrippen, zelfs voor juristen moeilijkheden oplevert (DE PAGE, IV, nrs. 838-841);

Overwegende derhalve dat ingevolge art. 1156 B.W. de gemeenschappelijke bedoeling van de contracterende partijen moet nagegaan worden, in casu evenwel enkel met het doel om over de bevoegdheid te oordelen (A. FETTSWEIS, *Bevoegdheid*, nr. 65);

Overwegende dat het werkelijk criterium van het bestaan ener arbeidsovereenkomst gelegen is in de band van ondergeschiktheid die met voldoende zekerheid mogelijk maakt te zeggen dat het de arbeid zelf, hetzij manueel hetzij intellectueel, is die ter beschikking gesteld wordt in zijn geheel van diegene die leiding en toezicht uitoefent; dat b.v. een geneesheer in dienst van een onderneming gebonden is door een arbeidsovereenkomst indien hij een vaste bezoldiging geniet en zijn medewerking in vast dienstverband presteert; dat hij zijn noodzakelijke beroepsafhankelijkheid behoudt in de uitoefening van zijn kunde doch desniettemin de band van ondergeschiktheid bestaat in het feit dat de geneesheer verplicht is alle prestaties te verrichten die de werkgever hem oplegt, welke ook het aantal weze, tegen een vaste vergoeding (DE PAGE, IV, nrs. 845 en 846, en blz. 862, voetnoot 1);

Overwegende dat de rechtbanken in elk particulier geval dienen te onderzoeken of deze band van ondergeschiktheid bestaat; dat sommigen meenden dat deze ondergeschiktheid bestond in de onderwerping aan de opdrachtgever tijdens de uitvoering van de hoofdverplichting; dat op heden de onderwerping aan de voorwaarden die de hoofdverplichting omgeven voldoende geacht wordt voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst;

Overwegende aldus dat het er op aankomt te onderzoeken of de geneesheer of tandarts aan een administratieve ondergeschiktheid onderworpen is in de organisatie van zijn dienst; dat zulks het geval is wanneer de patroon de werkuren bepaalt en de geneesheer verplicht is de patiënten te behandelen die zich aanbieden (RÉGINE MEERT-VAN PUT, "Contrats d'emploi des médecins", *Revue de Droit Social*, 1967, 337 e.v., nrs. 8, 11 B en 15);

Overwegende dat de werkgever het recht heeft te eisen dat de zieken die hij aan de werknemer, geneesheer of tandarts, toevertrouwt verzorgd worden en dat de behandelingen geschieden op de overeengekomen dagen en uren op de door hem bepaalde plaats (J. STEYAERT, A.P.R., *Arbeidsovereenkomst-bedienden*, nr. 50 e.v. en uitgebreide rechtspraak en rechtsleer);

Overwegende dat deze band van ondergeschiktheid geen rigide begrip is; dat hij kan verschillen volgens de natuur en het belang van de uitgevoerde functie (RYCKMANS, *Les droits et les obligations des médecins*, uitgave 1954, blz. 176, nr. 213);

Overwegende dat aldus werd geoordeeld dat de band van ondergeschiktheid onbetwistbaar vaststaat als de geneesheer-bediende gebonden is door een welbepaalde werkorganisatie qua uurregeling, plaats van tewerkstelling en aanduiding van de patiënten met wie hij zich

moet bezighouden (Arbrb. Brussel, 13 december 1971, *Informatieblad R.I.Z.V.*, I/1972);

Overwegende dat in casu volgende elementen van de overeenkomst vaststaan, die door partijen gedurende vele jaren werden uitgevoerd:

- 1°) dat verweerster de uren bepaalde waarop eiser zijn prestaties moest vervullen en de patiënten behandelen die zich aanboden;
- 2°) dat verweerster eigenares was van het tandheelkundig kabinet en zij eiser "met de werking ervan belastte";
- 3°) dat verweerster forfaitair de vergoedingen van eiser bepaalde, de honoraria inde en daarvan op het einde der maand 50 % uitbetaalde na aftrek van alle werkingskosten die zij voor haar rekening nam;
- 4°) dat verweerster in art. VI eiser als "werknemer" kwalificeert en de hieraan verbonden verplichtingen van afhouding van bedrijfsbelasting en het werknemersaandeel in de bijdragen voor sociale lasten uitvoerde;
- 5°) dat verweerster een tandtechnicus in dienst nam om eiser bij te staan;
- 6°) dat verweerster de prijslijst bepaalde die eiser verplicht was toe te passen;

Overwegende dat uit de gezamenlijke aanwezigheid van deze elementen de band van ondergeschiktheid, noodzakelijk voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst voor bedienden tussen partijen, ten genoegte van recht is gebleken;

Overwegende dat de arbeidsrechtbank te Antwerpen derhalve bevoegd is om kennis te nemen van de vordering en de zaak naar die rechtbank dient te worden verwezen;

Om die redenen,

De Arrondissementsrechtbank,

Gezien het eensluidend schriftelijk advies uitgebracht door de heer B.J. Van Hoeylandt, procureur des Konings, in openbare terechtzitting van 23 oktober 1973,

Rechtdoende op tegenspraak,

Na erover beraadslaagd te hebben,

Verwijst naar de arbeidsrechtbank te Antwerpen de zaak er tussen partijen hangend onder nummer 16.318 van de algemene rol en er ingeleid bij exploit van gerechtsdeurwaarder E. Luyten te Antwerpen in datum van achttien juli negentienhonderd tweeënzeventig.

NOOT—Een andere methode om de volstreckte bevoegdheid te bepalen wordt toegepast door Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 7 juni 1973, *R.W.* 1973-74, 732. Dit arrest verwijst naar Cass., 21 februari 1944, *Pas.*, 1944, I, 219, en Hof Brussel, 5 mei 1934, *Pas.*, 1934, II, 115.

Indien de arrondissementsrechtbank die methode had gevolgd, had ze kunnen volstaan met de constatering dat de gevorderde opzeggingsvergoeding gebaseerd was op het (beweerde) bestaan van een arbeidsovereenkomst tussen partijen, om daaruit de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank af te leiden. Indien dan voor de arbeidsrechtbank komt vast te staan, dat de aangevoerde rechtsgrond niet bewezen is, dient tot de ongegrondheid van de eis, niet tot de onbevoegdheid van de arbeidsrechtbank besloten te worden.

Zie ook Rb. Brussel, 22 juni 1964, *Pas.*, 1966, III, 39: "De bevoegdheid wordt beoordeeld volgens de aard en het bedrag van de vordering zoals ze in de dagvaarding zijn aangeduid."

Voor een geschil in verband met een aangifte van schuldverdering, waarbij beweerd werd dat de zaak overeenkomstig het toen van kracht zijnde art. 504 Fw. naar de werkrechtssraad

verwezen moest worden, leze men Hof Brussel, 25 juni 1962, *Pas.*, 1963, II, 181.

Vgl. verder met betrekking tot de territoriale bevoegdheid Kh. Brussel, 8 mei 1965, *J.C.B.*, 1965, 139, met noot, en Hof Brussel, 21 maart 1966, *Pas.*, 1967, II, 47.

C.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT

1e KAMER—20 JUNI 1973

Voorzitter : de h. R. Verhoeven

Rechters : de hh. Ch. De Clercq en R. Boes

Advocaten : Mrs. De Cannière en W. Stijnen

Testament—Legaat de residuo—De gelegateerde goederen worden door de eerste begunstigde bij testament vermaakt—Nietigheid—De eerste begunstigde heeft een goed verkocht—Prijs nog voorhanden bij zijn dood—Zakelijke indeplaatsstelling.

Behoudens uitdrukkelijk andersluidend beding van de testator kan de eerste begunstigde van een legaat de residuo de hem geschonken goederen niet meer bij testament vermaken. De residuaire goederen zijn bij zijn dood niet meer in zijn nalatenschap aanwezig.

Wanneer na verkoop van een gelegateerd goed door de eerste begunstigde de verkoopprijs bij zijn dood nog voorhanden is, wordt het verkochte goed in zijn patrimonium door die prijs vervangen.

Boven e.a. t/ Celen e.a.

Overwegende dat de vordering van eisers ertoe strekt te doen overgaan tot de verrichtingen van rekening, vereffening en verdeling van de onverdeeldheid tussen partijen bestaande, van de huwelijksgemeenschap bestaan hebbende tussen hun broer en oom, met name wijlen Boven Victor, overleden te Vorst op 28 maart 1946, en wijlen zijne echtgenote Celen Maria Constantia Stephania, overleden te Vorst op 9 januari 1971, en van de nalatenschappen derzelfden; zomede vooraf tot de openbare verkoping bij licitatie van de onroerende goederen van voormelde huwelijksgemeenschap en nalatenschap van wijlen Victor Boven afhangende, alsmede van de roerende goederen behoord hebbende tot genoemde huwelijksgemeenschap, voor zover deze goederen geheel of ten dele in natura of door zakelijke subrogatie terug te vinden zijn op de dag van het overlijden van de echtgenote Celen Maria Constantia Stephania;

Overwegende dat eisers wensen uit de, in weerwil van de ontkenningen van verweerders, daadwerkelijk tussen partijen voorhanden onverdeeldheid te treden, en dat luidens art. 815 B.W., niemand kan worden genoodzaakt in onverdeeldheid te blijven;

Overwegende dat bij openbaar testament van 4 juli 1944, ontvangen door Mr. Paul Bosteels, notaris te Veerle, wijlen Victor Boven aan zijne echtgenote Maria Constantia Stephania Celen, wier huwelijk kinderloos bleef, vermaakte de volle eigendom van zijn roerende nalatenschap, liggende en geplaatste gelden inbegrepen, en van al de onroerende goederen door de echtelieden samen in gemeenschap aangekocht, alsmede haar leven

gedurende, het vruchtgebruik van zijn eigen goederen; dat wijders de erflater beschikte in navolgende termen:

"Mijn voornoemde echtgenote zal dus vrij mogen beschikken van de gemeenschapsgoederen, vanaf den dag van mijn overlijden, en genieten van mijn eigen goederen, haar leven gedurende, zonder borg te stellen. Mochten nochtans de gemeenschapsgoederen in 't geheel of ten dele in natura nog terug te vinden zijn op den dag van haar overlijden, dan zullen mijne rechtverkrijgende erfgenamen hoofdgewijze of bij vooroverlijden van één of meer hunner, bij vertegenwoordiging tot mijne nalatenschap geroepen worden om de geheelheid of het overblijvende gedeelte in natura te erven mijner gemelde gemeenschapsgoederenaandeel. Deze hiervoren gemelde beschikking moettende worden aanzien als legaat voor het overschot";

dat principieel de rechtsgeldigheid van zulk kennelijk legaat de residuo noch betwist, noch betwistbaar is;

Overwegende dat aanleiding en oorzaak van de huidige betwisting tussen partijen is het feit dat wijlen Maria Constantia Stephania Celen, die haar echtgenoot Victor Boven overleefde, bij eigenhandig en van 24 januari 1970 gedagtekend testament, de volle eigendom van al haar goederen legateerde aan haar broer en zuster, te weten aan eerste verweerder en aan tweede verweerder, die door eerste verweerder, op 7 januari 1972 overleden, als zijn enige algemene legataris was aangesteld;

dat uiteraard al naargelang van de al of niet regelmatigheid van bedoelde testamentaire beschikking, de aanspraken van eisers, resp. van verweerders falen;

dat met de meest recente rechtsleer en rechtspraak dient aangenomen te worden, dat behoudens uitdrukkelijk andersluidend beding van de testator, de eerste begunstigde de hem geschonken goederen niet meer bij testament kan vermaken;

dat voor deze stelling redenen van tweeërlei aard pleiten, namelijk: dat eensdeels de eerste begunstigde te gemakkelijk het doorgeefbeding tot een dode letter zou kunnen maken, en dus duidelijk ingaan tegen de bedoeling van de testator, en dat anderdeels louter technisch-juridisch gezien de residuaire goederen niet meer in de nalatenschap van de eerste begunstigde aanwezig zijn bij diens dood (cfr. R. DILLEMANS, *Testament*, nr. 123; DE PAGE, VIII-2, nr. 1750: Cass., 25 juni 1959, *R.P. Not.*, 1960, 140);

dat uit het onderzoek van de bestanddelen van het openbaar testament van wijlen Victor Boven, geenszins kan worden afgeleid dat de bewoordingen van dit testament nopens het recht voor zijn echtgenote om "vrij te mogen beschikken van de gemeenschapsgoederen" op enige bedoeling vanwege de erflater wijzen om haar toe te staan de goederen die het legaat uitmaken, kosteloos te vervreemden (Hof Gent, 23 mei 1951, *R.C.J.B.*, 1952, 187);

dat alsdan de vermaking door dame Maria Constantia Stephania Celen aan haar broer en zuster, zonder enige tegenprestatie, van nagenoeg de hele nalatenschap van haar echtgenoot, strijdig voorkomt met dezès uiterste wilsbeschikkingen, en als zodanig moet vernietigd worden;

Overwegende dat uit het door eisers voorgelegd schrijven van 28 juni 1971 van de Ontvanger der Registratie te Westerlo, niet anders blijkt dan dat, voorzeker in het

raam van een ontworpen onteigening, dame Maria Constantia Stephanica Celen in werkelijkheid overging tot een minnelijke verkoop op 12 januari 1970 aan het Onteigeningscomité te Antwerpen, handelende voor rekening van de Geelse Bouwmaatschappij, voor de prijs van 824.000 fr., van een perceel bouwland gelegen te te Vorst, Sectie A nummer 897/c, groot 1 hectare, 3 aren, 21 centiare, voortkomende van de gemeenschap Boven-Celen ;

dat volgens de door verweerders niet betwiste verklaring van eisers, de gelden die deze verkoopprijs uitmaken, zich op het ogenblik van het overlijden van dame Celen nog in haar nalatenschap bevonden ;

dat aldus in het patrimonium van dame Celen het verkochte onroerend goed louter vervangen werd door de door betrokkene in ruil verkregen en vervolgens kennelijk integraal en opzettelijk behouden speciën, voortkomende van de verkoopprijs van dit goed, zodat ingevolge deze zakelijke subrogatie eisers zich terecht hierin medegerechtigd noemen ;

dat door de jongste rechtspraak en rechtsleer in deze materie, verscheidene toepassingen van de regel van de zakelijke indeplaatsstelling gemaakt werden, bijvoorbeeld door aan te nemen, dat langs die weg het recht van de tweede begunstigde zich uitstrekt over de goederen die tot wederbelegging van de oorspronkelijke goederen werden aangebracht (zie in die zin : R. DILLEMANS, *Testamenten*, nr. 123).

(...)

VREDEGERECHT TE TIELT

11 OKTOBER 1973

Rechter : de h. De Busschere

Advocaten : Mrs. I. De Wever en D. Van der Meulen

Pacht—1. Onderpacht—Duur—Voortijdige beëindiging van de hoofdpacht op initiatief van de hoofdpachter—Geen recht op schadevergoeding voor de onderpachter—2. Art. 45 Pachtwet—Aan de afgaande pachter toekomende vergoeding.

1. Ongeacht wat tussen de hoofdpachter en de onderpachter betreffende de termijn van de onderpacht moge bedongen zijn, neemt de onderpacht steeds een einde bij onverschillig welke beëindiging van de hoofdpacht.

Als de hoofdpachter, gebruik makend van het hem bij art. 14 Pachtwet toegekende recht vóór het verstrijken van de termijn van de hoofdpacht, aan deze hoofdpacht een einde maakt, kan de onderpachter van hem geen schadevergoeding vorderen. De onderpachter kan slechts op schadevergoeding aanspraak maken als de hoofdpachter die van de hoofdverpachter een opzegging gekregen heeft, nagelaten heeft aan de onderpachter een afschrift van de opzeggingsbrief te betekenen en hem op de hoogte te brengen van het daaraan gegeven gevolg (art. 33 Pachtwet).

2. Met betrekking tot de in art. 45 Pachtwet bedoelde vergoeding voor de afgaande pachter wordt terecht aangenomen dat, indien bij het begin van de pacht geen "prijs" door de intredende pachter betaald werd, er bij

zijn vertrek minstens voor een belangrijk deel een schuldvergelijking zal ontstaan, aangezien de pachter kosteloos moet teruggeven wat hij kosteloos ontvangen heeft.

Nu de pachter ten deze de vergoeding pas twee jaar na zijn vertrek vordert, zodat een bewijs van de juiste toestand bij het einde van de pacht niet meer mogelijk is, terwijl toch mag vermoed worden dat hij het goed in normale toestand in gebruik heeft genomen en bij het ook in normale toestand heeft verlaten, mag een compensatie aangenomen worden tussen de bij voorraad bij het begin bestaande bemesting en bebouwing en die welke bij het einde bestaat.

Hoste t/ De Lepiere en Keirsebilck

Overwegende dat de vordering ertoe strekt de tussen eiser en verweerders gesloten pachtvereenkomst te horen verbroken verklaren ten nadele van verweerders, tevens verweerders te doen veroordelen om aan eiser te betalen een bedrag van 110.298 fr. te vermeerderen met de vergoedende en de gerechtelijke interesten en alle kosten van het geding, als zijnde een vergoeding van 85.661 fr. wegens winstderving ingevolge niet-exploitatie van de in pacht gehouden gronden en een bedrag van 24.538 fr. wegens prijsijvergoeding voor einde pacht ;

Overwegende dat verweerders tot de ongegrondheid van deze vordering concluderen, beweerende dat zij geen contractbreuk hebben gepleegd zodat eiser om welke redenen ook niet gerechtigd is een dergelijke schadevergoeding op te eisen en dat zij evenmin enige prijsijvergoeding aan eiser kunnen verschuldigd zijn ;

Feiten

Bij onderhandse pachtvereenkomst, opgemaakt op 3 december 1966, geboekt te Tielt op 13 december 1966, nemen verweerders vanwege de heer Vervaecke Cyriel in pacht een hofstede, met medegaande gebouwen, landerijen en weilanden, staande en gelegen te Ruiselede, Stroktotwijk n° 39, groot ongeveer 3 ha 24 a 64 ca, ingaande op 25 december 1966 voor een periode van 9 jaren voor een jaarlijkse pacht prijs van 15.400 fr.

Op 10 december 1966 geeft de eigenaar-verpachter schriftelijke toelating aan verweerders om een gedeelte van de door hen in pacht gehouden zaai- en weilanden onder te verpachten.

Bij onderhandse onderpachtvereenkomst van 10 december 1966 geven verweerders aan eiser in onderpacht een blok zaai- en weiland, samen groot ongeveer 3 ha 14 ca voor een jaarlijkse pacht prijs van 10.900 fr.

Er werd overeengekomen : "De duur van deze onderpacht is bepaald, in principe, voor een periode van negen naeenvolgende jaren, ingaande op 25 december 1966 en is in zijn geheel onderworpen aan de voorwaarden omschreven in de originele pachtakte."

"De onderhuurder verbindt er zich onherroepelijk en uitdrukkelijk toe geen enkele daad te stellen of iets te ondernemen tegen dergelijk eindigen van de hoofdpacht, samen met deze onderpacht, en hoegenaamd geen aanspraak te zullen maken op welkdanige vergoeding wegens vervroegd vertrek of einde van de pacht."

"De hoofdpachters behouden zich verder eveneens het recht voor om het goed zelf in gebruik te nemen of de exploitatie ervan over te dragen op één van de personen

vermeld in art. 1774, par. 2 II van het B.W., ongeacht in welke periode van de pacht men zich bevindt."

"Een afrekening van prijzij zal op een afzonderlijke overeenkomst tussen partijen opgesteld worden binnen de maand volgend op de ondertekening dezer."

Bij akte op 1 september 1970, verleden door Mr. Marc De Muelenaere, notaris te Tielt, wordt de overeenkomst gesloten tussen 1° verweerder als pachter en de verpachter Vervaecke Cyriel vastgesteld, waarbij verweerder als pachter uitdrukkelijk verklaart "afstand te doen van hun voorkeurecht en pacht" op de in pacht gehouden onroerende goederen met uitzondering van de hofplaats.

Nadien wordt door Vervaecke Cyriel 1 ha 75 a weiland voor vrij gebruik en pacht verkocht aan Gilliaert en 1 ha 29 a 80 ca aan Verhelst Achiel.

Beide kopers nemen deze weilanden onmiddellijk in gebruik. Gilliaert betaalt aan eiser de prijzivergoeding, terwijl Verhelst deze vergoeding weigert te betalen.

Eiser beweert dat deze onderpachtovereenkomst, door de fout van verweerdere, niet verder kon worden uitgevoerd, zodat verweerdere zich schuldig gemaakt hebben aan contractbreuk. De schade die eiser hierdoor komt te ondergaan wegens winstderving ingevolge het niet verder kunnen exploiteren van de weilanden gedurende een periode van drie jaren, zou bedragen 85.661 fr.

Eiser roept ook in dat verweerdere hem nog de prijzivergoeding als uittredende pachter verschuldigd zijn, bedragende 24.538 fr.

In rechie

Overwegende dat de rechtsverhoudingen tussen eiser als onderpachter en verweerdere als onderverpachters geregeld worden door de tussen hen gesloten onderhandse onderpachtovereenkomst van 10 december 1966 en door de wettelijke bepalingen van de Wet van 4 november 1969 betreffende de landpacht en, vnl. art. 32 en art. 33 van deze wet :

Dat, niettegenstaande deze overeenkomst van onderpacht gesloten werd op 10 december 1966, alle bepalingen van de Wet van 4 november 1969 betreffende de landpacht van toepassing zijn, ingevolge art. IV - overgangsbepalingen - van deze wet ;

Overwegende dat art. 32 van de Wet van 4 november 1969 betreffende de landpacht voorschrijft dat de onderpacht niet langer mag duren dan de hoofdpacht, onder welke omstandigheden deze hoofdpacht ook een einde genomen heeft ; dat hieruit volgt dat, wat er ook in de onderpachtovereenkomst betreffende de pachttermijn moge bedongen zijn, deze onderpacht steeds een einde zal nemen, bij onverschillig welke beëindiging van de hoofdpacht ;

Overwegende dat art. 32 van deze wet een bepaling is van dwingende aard, volgens art. 56 van deze wet ;

Overwegende dat hoewel in de onderhandse pachtovereenkomst van 10 december 1966 overeengekomen werd dat "de duur van deze onderpacht is bepaald, in principe, voor een periode van negen naevolgende jaren", verweerdere de toegekende termijn van onderpacht, bij toepassing van art. 32 kunnen doen terugbrengen tot een onderpachttermijn die zal lopen zolang de hoofdpacht niet beëindigd is ; dat derhalve, wat ook de vastgestelde termijn van onderpacht moge wezen, eiser slechts recht zal

kunnen hebben op een pachtrecht voor een duur van de hoofdpachtovereenkomst ;

Overwegende dat de wet aan de pachter het recht verleend heeft om te allen tijde een einde te maken aan de pachtovereenkomst mits een opzegging van een jaar gegeven wordt ; dat de verpachter en de pachter in onderling akkoord te allen tijde een einde kunnen maken aan de tussen hen bestaande pachtovereenkomst op voorwaarde dat dit akkoord wordt vastgesteld bij een authentieke akte of bij een verklaring voor de Vrederechter afgelegd op diens ondervraging ;

Overwegende dat, bij toepassing van art. 14, verweerdere bij akte verleden door het ambt van Mr. M. De Muelenaere, notaris te Tielt, de overeenkomst tussen hen en de verpachter de heer Vervaecke Cyriel, om een einde te maken aan de afgesloten pachtovereenkomst van 3 december 1966 hebben laten vaststellen ingaande op 1 september 1970.

Overwegende dat door het einde van de hoofdpacht, eveneens een einde gemaakt werd aan de onderpacht ; dat derhalve vanaf 1 september 1970 eiser als onderpachter geen pachtrechten meer kon laten gelden op de door hem in onderpacht geëxploiteerde en in gebruik genomen zaai- en weilanden ;

Overwegende dat eiser deze overeenkomst waarbij verweerdere hun pachtrechten ten overstaan van de verpachter-eigenaar verzaakt hebben, beschouwt als een foutieve handelwijze waardoor jegens hem door verweerdere contractbreuk zou gepleegd zijn, waardoor hijzelf grote schade geleden heeft ; dat inderdaad door deze afstand van pacht verweerdere aan eiser het recht afgenomen hebben om gedurende de niet verlopen periode van negen jaren deze zaai- en weilanden verder als onderpachter te exploiteren ;

Overwegende dat door de rechtsleer aangenomen wordt dat gezien de uitdrukkelijke bepaling van art. 32 van de landpachtwetgeving van 4 november 1969, de onderpachter wegens een vroegtijdige beëindiging van de onderpacht, geen schadevergoeding vanwege de onderverpachter kan vorderen en dit zelfs niet, als de hoofdpacht wordt beëindigd op initiatief van de hoofdpachter zelf ; dat art. 33 alleen aan de onderpachter een schadevergoeding toekent voor de door hem geleden schade, indien de onderverpachter, die een opzegging gekregen heeft van de hoofdverpachter, niet binnen de maand aan de onderpachter een afschrift van deze opzegging betekend heeft en nagelaten heeft hem tevens op de hoogte te stellen van het gevolg dat eraan gegeven wordt (R. EECLOO, *Pacht en Voorkoop*, nr. 497 e.v.) ; dat in de pachtwet van 4 november 1969 geen gelijkaardige regeling neergelegd werd voor het geval dat de opzegging door de onderverpachter aan de hoofdverpachter is gedaan of waardoor tussen de onderverpachter en hoofdverpachter een minnelijk akkoord van pachtbeëindiging in de door de wet bepaalde vormen wordt afgesloten (R. EECLOO, a.w., nr. 500) ;

Overwegende dat, aangezien alle bepalingen van de landpachtwetgeving op beperkende wijze dienen geïnterpreteerd te worden, het niet toegelaten is deze bepalingen van art. 33 bij analogische toepassing uit te breiden op gevallen die niet uitdrukkelijk door art. 33 geregeld zijn (R. EECLOO a.w., nr. 43) ;

Overwegende dat eiser weliswaar zich bij zijn vordering op schadevergoeding niet op art. 33 beroept, doch beweert dat art. 32 geen recht op schadevergoeding uitsluit in ge-

val van een contractuele foutieve beëindiging van de hoofdpacht door de verweerders ;

Overwegende dat eiser in dit geval minstens deze foutieve handelwijze door hem ten laste gelegd aan verweerders, zou dienen te bewijzen ;

Overwegende dat eiser het bewijs van deze foutieve handelwijze zoekt in het feit dat niettegenstaande verweerders zich jegens eiser verbonden hadden om hem het rustig genot van de door hen in onderpacht gegeven zaai- en weilanden te verschaffen gedurende negen jaren, zij hiermede in strijd gehandeld hebben door het sluiten van een overeenkomst van pachtafstand, waardoor eiser zelf verplicht was deze in onderpacht gehouden zaai- en weilanden te verlaten ;

Overwegende echter dat verweerders door deze overeenkomst van pachtafstand te sluiten gehandeld hebben ingevolge een recht dat hun bij art. 14 van de landpachtwetgeving van 4 november 1969 toegekend werd ;

Overwegende dat een foutieve rechtshandeling een welbepaalde schuld veronderstelt bij degene die deze rechtshandeling verricht, waarbij een onrechtmatigheid begaan wordt bij de uitoefening van het beweerde recht ; dat het voldoende is dat de rechtshandeling ingaat tegen bepaalde verwachtingen, die de vroegere gedragingen van een van de in de overeenkomst betrokken partijen heeft opgewekt bij de andere partij, die hierdoor schade ondervindt, opdat deze handeling foutief zou zijn ;

Overwegende dat bij het sluiten van een overeenkomst ieder van de betrokken partijen een minimum van omzichtigheid in acht dient te nemen opdat de contractanten geen pijnlijke en onvermijdelijke vergissingen zouden begaan in het appreciëren van de hun toegekende rechten. (Rb. Antwerpen, 10 november 1948, *R.W.*, 1948-49, 574).

Overwegende dat eiser bij het sluiten van de overeenkomst van 10 december 1966 er zeer goed van op de hoogte was dat hij deze zaai- en weilanden vanwege verweerders in onderpacht kreeg met alle medegaande gevolgen ; dat deze afgesloten overeenkomst daaromtrent zeer duidelijk is ; dat eiser door de zaai- en weilanden in onderpacht te gebruiken en te exploiteren alle aan deze onderpacht verbonden risico's aanvaard heeft o.m. dat de onderpacht steeds eindigt met de hoofdpacht ;

Overwegende dat niet betweten is dat verweerders door de overeenkomst van pachtafstand af te sluiten, in feite en in rechte de rechtmatige belangen van eiser in welke mate ook hebben kunnen schaden ; dat de pachtafstand niet als een foutieve handelwijze ten laste van verweerders kan beschouwd worden ; dat eiser derhalve niet gerechtigd is een vordering tot verbreking van de onderpachtovereenkomst ten nadele van verweerders in te stellen met een ermede verband houdende vordering tot schadevergoeding ;

Overwegende dat verweerders inroepen dat zij aan eiser geen schadevergoeding kunnen verschuldigd zijn wegens het vroegtijdig beëindigen van deze onderpachtovereenkomst, aangezien eiser zich akkoord verklaard heeft in de onderpachtovereenkomst van 10 december 1966 "hoegenaamd geen aanspraak te zullen maken op welkdanige vergoeding wegens vervroegd vertrek of einde van de pacht" ; dat eiser opmerkt dat deze pachtvoorwaarde "in strijd is met de landpachtwetgeving, die van openbare orde is en zij bovendien nietig is" ;

Overwegende dat terecht mag opgemerkt worden dat

geen enkele van de bepalingen van de landpachtwetgeving van openbare orde is, doch alleen van dwingend recht ter bescherming van private belangen. (G. TRAEST, "De nieuwe wet op de landpacht", *T.P.R.*, 1969, blz. 632, nr. 257, R. EECLOO, *a.w.*, nr. 43, CLOSON, *Le bail à ferme*, 1970, nr. 25) ;

Overwegende dat in de landpachtwetgeving van 4 november 1969 nergens bepaald wordt dat de onderpachter geen afstand mag doen van zijn recht op vergoedingen wegens het vervroegd beëindigen van de onderpacht, tenzij het geval bepaald door art. 33 ; dat deze voorwaarde van de onderpachtovereenkomst niet in strijd is met welke dringende wetsbepaling ook ; dat het eiser vrijstond af te zien van zijn eventueel recht op schadevergoeding voor het geval hij gedurende geen negen jaren de zaai- en weilanden in onderpacht zou kunnen exploiteren ; dat eiser de geldigheid van deze voorwaarde, zoals opgenomen in de pachtovereenkomst van 10 december 1966, niet kan betwisten, aangezien hij vrijelijk deze voorwaarde uitdrukkelijk en ondubbelzinnig aanvaard heeft ;

Overwegende dat eiser niet gerechtigd kan zijn een vergoeding voor de door hem beweerde winstderving ingevolge een vroegtijdig beëindigen van de onderpacht vanwege verweerders op te vorderen ;

Overwegende dat eiser aan verweerders betaling vraagt van 24.538 fr als prijzijvergoeding aan hem verschuldigd als uittredende pachter ;

Overwegende dat eiser als onderpachter bij het einde van de onderpacht gerechtigd is de gewone uittredingsvergoedingen of de prijzijvergoedingen vanwege de onderverpachter op te vorderen ; dat bij toepassing van art. 45,1, van de wet van 4 november 1969 betreffende de landpacht aan de uittredende pachter dienen uitbetaald te worden de vergoedingen voor het stro, de mest en de navette die door de pachter achtergelaten worden bij het einde van de pacht, alsmede de vergoedingen voor de bij voorraad uitgevoerde bebouwingen en voor de verbeteringen die door zijn toedoen aan de in pachtgehouden goederen werden aangebracht ;

Overwegende dat, aangezien de onderpacht een einde genomen heeft op 1 september 1970, de waarde van de verschuldigde vergoedingen dient vastgesteld te worden op deze datum ;

Overwegende dat uit niets blijkt dat tussen eiser en verweerders een prijzijregeling tot stand gekomen is noch dat eiser bij het einde van de onderpacht de vergoedingen vanwege verweerders heeft opgevorderd ; dat eiser een verslag neerlegt opgemaakt op zijn verzoek door de heer René Lambert, landbouwschatter te Wingene op 13 september 1971, waaruit blijkt dat volgens de deskundige eiser recht zou hebben op een bedrag van 24.548 fr ;

Overwegende dat verweerders ten onrechte opwerpen dat eiser geen recht kan laten gelden op welkdanige prijzijvergoedingen ook als uittredende pachter, aangezien hij bij het in onderpacht nemen van deze zaai- en weilanden geen prijzijvergoedingen als optredende pachter zou betaald hebben ;

Overwegende dat deze beweringen niet in aanmerking kunnen komen, aangezien art. 45 van dwingend recht is ; dat daarenboven art. 45, 2, lid 3, bepaalt dat wanneer eiser bij het betreden van deze zaai- en weilanden in december 1966 geen prijzijvergoedingen zou hebben betaald, hij thans als uittredende pachter enkel recht heeft op uittredings- en prijzijvergoedingen, zo hij het bewijs levert dat

de door hem nagelaten bemesting, de door hem bij voorraad uitgevoerde werken en verbeteringen meer bedragen dan hetgeen hij bij het betreden van de zaai- en weilanden ontvangen heeft ;

Overwegende dat in de onderpachtovereenkomst van 10 december 1966 overeengekomen was dat een afrekening van prijszij tussen eiser en verweerders zou opgemaakt worden binnen de maand volgend op de ondertekening van de overeenkomst ; dat eiser noch verweerders het bewijs van deze prijszijregeling bij het intreden van de onderpacht leveren ; dat eiser evenmin beweert voor deze prijszijregeling enige vergoeding betaald te hebben ; dat daaruit volgt dat terecht mag aangenomen worden dat eiser de zaai- en weilanden in gebruik genomen heeft zonder enige vergoeding te moeten betalen ; dat alles laat vermoeden dat eiser de zaai- en weilanden in normale toestand, gevolg van het normaal gebruik van de voorgaande exploitant ervan, in onderpacht gekregen heeft met de gebruikelijke bij voorraad uitgevoerde bemesting en bebouwingen ;

Overwegende dat alvorens zijn recht op vergoeding als uittredend pachter te kunnen laten gelden, eiser ter zake minstens het bewijs dient in te brengen dat de door hem achtergelaten voorschotten, bebouwingen en verbeteringen een meerwaarde gegeven hebben aan de zaai- en weilanden ; dat echter alles laat vermoeden dat eiser de zaai- en weilanden op 1 september 1970 bij het einde van de onderpacht in een normale toestand van exploitatie achtergelaten heeft ;

Overwegende dat door de handelwijze en houding van eiser om slechts meer dan 2 jaren na het einde van de onderpacht een vordering tot prijszijvergoedingen in te stellen het als het ware onmogelijk geworden is om de verrekeningen tussen onderpachter en onderverpachter op te maken ; dat inderdaad de zaai- en weilanden reeds sedert meer dan twee jaren niet meer door eiser geëxploiteerd zijn en de exploitatie door andere landbouwers overgenomen werd ; dat het bijgevolg onmogelijk is om de juiste toestand van de zaai- en weilanden vast te stellen bij het einde van de onderpacht ;

Overwegende dat er geen bepaalde en wel omschreven feiten voorgelegd worden om aan te nemen dat de door eiser achtergelaten voorschotten op bemesting, bebouwingen en verbeteringen bij het einde van de onderpacht meer bedragen dan de door eiser ontvangen voorschotten op bemesting en bebouwingen bij het intreden van de onderpacht ;

Overwegende dat terecht aangenomen wordt dat indien bij het begin van de pacht geen prijszij werd betaald door de intredende pachter, er minstens voor een belangrijk deel een schuldvergelijking zal bestaan, om niet te zeggen een volledige, aangezien de pachter kosteloos moet teruggeven, wat hij kosteloos heeft ontvangen. (*A.P.R., Landpacht*, nr 295, *Vred. Charleroi*, 8 januari 1943, *T.Vred.*, 1943, 174) ;

Overwegende dat ter zake voldoende elementen aanwezig zijn om eruit af te leiden dat deze beide voorschotten van bemesting en bebouwingen zich volledig met elkaar compenseren, zodat eiser, bij gebrek aan bewijs van het tegendeel, geen prijszijvergoedingen van welke aard ook vanwege verweerders kan opvorderen ;

Overwegende dat zo eiser bepaalde werken en bebouwingen nog zou uitgevoerd hebben na 1 september 1970, hij de vergoedingen voor deze werken, waarop hij meent

gerechtigd te zijn vanwege verweerders niet meer kan opvorderen, aangezien door het einde van de onderpacht, er geen rechtsverhoudingen tussen eiser en verweerders hieromtrent kunnen bestaan ;

Om die redenen,

alle andere en meer omvattende besluiten als ongegrond verwerpende,

Wij vrederechter,

rechtdoende op tegenspraak en in eerste aanleg, na machtiging verleend te hebben aan tweede verweerster om in rechte te verschijnen en op te treden, verklaren de ingestelde vordering ontvankelijk doch volledig ongegrond.

NOOT — Bij het eerste door het bovenstaande vonnis behandelde probleem rijst de vraag of wellicht geen andere oplossing gerechtvaardigd is.

Krachtens art. 14 Pachtwet kan de pachter hetzij door opzegging hetzij in overeenstemming met de verpachter te allen tijde vóór het verstrijken van de pachttermijn, een einde aan de pacht maken. Art. 14 geeft hem een recht tegenover de verpachter, maar daaruit moet niet volgen, dat de uitoefening van dat recht niet foutief kan zijn ten opzichte van de onderpachter. Uit het feit dat de hoofdpachter in zijn verhouding tot de hoofdverpachter geen afstand kan doen van het hem bij art. 14 toegekende recht, mag niet zonder meer afgeleid worden, dat hetzelfde geldt in zijn verhouding tot de onderpachter. In die verhouding moet hij niet als pachter, maar als verpachter beschouwd worden ; hij heeft niet het recht om door zijn toedoen te bewerkstelligen dat aan de tussen hem en de onderpachter bestaande pacht vóór het verstrijken van de bedongen termijn een einde komt. Doet hij het toch — zij het door een recht uit te oefenen dat hij krachtens art. 14 jegens de hoofdverpachter heeft —, dan komt hij zijn verbintenis jegens de onderpachter niet na. Hij miskent de bindende kracht van zijn overeenkomst met de onderpachter en hij voert die overeenkomst niet te goeder trouw uit.

Het recht op schadevergoeding dat de onderpachter in zulk geval heeft, wordt niet uitgesloten door art. 32, dat de vraag van de schadevergoeding niet expliciet behandelt, noch door art. 33, dat enkel betrekking heeft op het geval waarin de hoofdpachter van de hoofdverpachter een opzegging krijgt, niet op het geval waarin hij op eigen initiatief aan de pacht een einde maakt.

C. Caenepeel

NIEUW RECHT OP KOMST

Geding - Arbeidsgerecht - Betekening van het vonnis

Volksvertegenwoordiger E. Charpentier stelt voor art. 792 Ger.W. aan te vullen met een bepaling volgens welke de griffier van de arbeidsgerechten van de beslissing aan elke partij bij gerechtsbrief kennis geeft, waardoor dan meteen de termijn van hoger beroep ten aanzien van alle partijen ingaat (*Parl. Besch., Kamer*, 1973-74, nr. 692-1).

Grondwet - Gewestvorming

Ingevolge het politiek akkoord dat op 26 januari 1973 tussen de regeringspartijen tot stand kwam, werd een "gemengde parlementaire commissie van advies voor de gewestvorming" (met het oog op de uitvoering van art. 107^{quater} van de Grondwet) opgericht.

Over de werkzaamheden van de commissie werd een verslag uitgebracht door volksvertegenwoordiger H. Brouhon en senator A. Dua.

Dit verslag, dat de datum van 13 september 1973 draagt, werd gelijktijdig in de *Parlementaire Bescheiden* van de Senaat (1972-73, nr. 427) en van de Kamer (1972-73, nr. 669-1) gepubliceerd. Het is zeer lijvig: het stuk van de Kamer telt 164 bladzijden, waarbij komt een stuk van 193 bladzijden, bevattende XXIII bijlagen, waaronder een bibliografie.

Hoven en rechtbanken - Onverenigbaarheden

In een noot onder Cass., 9 november 1972, *R.W.*, 1972-73, 1325, werd reeds gewezen op een ontwerp van wet tot wijziging van de Wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek evenals van andere wetsbepalingen betreffende sommige onverenigbaarheden.

M.b. tot de aanvulling van art. 300 Ger.W. werd door de regering op 2 juli 1973 een amendement, en op 25 oktober 1973 een subamendement ingediend. Hiermede werd rekening gehouden in het tweede aanvullend verslag van volksvertegenwoordiger Dejardin van 25 oktober 1973. In verband met het zoëven vermelde cassatiearrest mag worden opgemerkt, dat volgens de tekst die door de verenigde commissies voor de tewerkstelling en de arbeid en voor de justitie wordt aangenomen, art. 300 wordt aangevuld met vier leden, waarvan het vierde luidt (*Parl. Besch.*, *Kamer*, 1973-74, nr. 255-7):

"De werkende of plaatsvervangende raadsheren en rechters in sociale zaken mogen, indien zij de in artikel 728 gestelde voorwaarden vervullen, consult geven aan partijen; de werkende en plaatsvervangende rechters in sociale zaken mogen, onder dezelfde voorwaarden, partijen vertegenwoordigen voor de arbeidsgerechten, behalve indien zij in de zaak gezeteld hebben; de werkende en plaatsvervangende raadsheren mogen in geen geval partijen voor die gerechten vertegenwoordigen."

In een amendement van 30 oktober 1973 stelt volksvertegenwoordiger V. Delporte voor die bepaling te beperken tot de plaatsvervangende rechters. Het is ondenkbaar, zegt hij, dat werkende magistraten consult mogen geven in sociale zaken, want dan zou het kunnen gebeuren dat zij de zaken moeten beslechten waarin zij reeds advies hebben gegeven. Naar zijn mening mogen de werkende rechters in sociale zaken de partijen niet vertegenwoordigen voor de rechtbank waarin zij zelf zitting nemen: dat zou een onaantvaardbaar voorrecht zijn (*Parl. Besch.*, *Kamer*, 1973-74, nr. 255-8).

Hoven en rechtbanken - Hoven van Beroep en Arbeidshoven

Na door de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 8 november 1973 te zijn goedgekeurd, werd het ontwerp van wet betreffende de inwerkingtreding en de uitvoering van art. 104 Grondwet aan de Senaat overgezonden (*Parl. Besch.*, *Senaat*, 1973-74, nr. 52).

Hier volgt een overzicht van de personeelsformatie van de Hoven van Beroep en de Arbeidshoven (I. Raadsheren; II. Parket):

	Hof van Beroep		Arbeidshof	
	I	II	I	II
Antwerpen	30	15	8	4
Brussel	34	17	10	5
Gent	35	17	9	5
Luik	24	12	8	4
Bergen	18	9	7	4

De eerste benoemingen tot het ambt van raadsheer in het Hof van Beroep te Antwerpen en in het Hof van Beroep te Bergen worden gedaan op voordracht door het Hof van Cassatie en door de provincieraaden, met dien verstande dat de

te Brussel of te Luik in functie zijnde raadsheren op hun verzoek rechtstreeks door de Koning in de nieuwe hoven benoemd kunnen worden, voor zover ze te Brussel of te Luik plaatsen bezetten waarvoor de voordracht gedaan werd door de provincieraad van Antwerpen, Limburg of Henegouwen.

Milieurecht - Giftige afval

Op 19 oktober 1973 werd een ontwerp van (kader)wet op de giftige afval ingediend. Naast de memorie van toelichting en het ontwerp bevat het desbetreffende stuk een uitvoerig advies van de Raad van State (wegens de hoogdringendheid werden een aantal artikelen niet voorgelegd) en in bijlage de statuten van een op te richten N.V. Waarborgfonds voor de vernietiging van de giftige afval (*Parl. Besch.*, *Kamer*, 1973-74, nr. 648-1).

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Programma Postdoctorale leergang Europees Vennootschapsrecht te Leiden en Nijmegen

Het Europa Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden en het Van der Heijden-Instituut van de Katholieke Universiteit te Nijmegen organiseren in het voorjaar van 1974 een postdoctorale leergang Europees vennootschapsrecht. De leergang zal tegelijkertijd zowel in Leiden als in Nijmegen worden gehouden. Het programma luidt als volgt:

18 en 19 januari 1974

De stand en de doeleinden van de harmonisatie van de vennootschapswetgevingen van de lidstaten van de Europese Gemeenschappen

door mr. C.W.A. Timmermans, ambtenaar bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen.

1 en 2 februari 1974

De eerste en tweede EEG-richtlijn tot harmonisering van het vennootschapsrecht (de nietigheid, de openbaarheid, de rechtsgeldigheid van verbintenissen van de vennootschap, het bijeenbrengen en bijeenhouden van het kapitaal)

door prof. mr. J.M.M. Maeijer, hoogleraar handelsrecht aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen.

15 en 16 februari 1974

De derde EEG-richtlijn omtrent fusies van naamloze vennootschappen

door prof. mr. A. van Oven, hoogleraar handelsrecht aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

1 en 2 maart 1974

De vierde EEG-richtlijn betreffende de indeling en inhoud van de jaarrekening alsmede de openbaarmaking van deze stukken

door H.C. Treffers, accountant van het Accountantskantoor Moret en Limpberg te Amsterdam.

15 en 16 maart 1974

De vijfde EEG-richtlijn betreffende de structuur van de naamloze vennootschap

door prof. mr. W.C.L. van der Grinten, hoogleraar burgerlijk recht aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen.

29 en 30 maart 1974

Concernrecht en de harmonisatie van het vennootschapsrecht door prof. mr. C. A.E. Uniken Venema, buitengewoon hoogleraar Anglo-Amerikaans recht aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

5 en 6 april 1974

De Societas Europea

door prof. mr. P. Sanders, hoogleraar handelsrecht aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam.

19 en 20 april 1974

Het verdrag tot onderlinge erkenning van vennootschappen
door mr. J. van Rijn van Alkemade, directeur op het Ministerie van Justitie.

Tijdstip : in **Nijmegen** : vrijdagmiddag van 15.30-18.00 uur ; in **Leiden** : zaterdagmorgen van 10.00-12.30 uur.

Plaats : in **Nijmegen** : Juridisch Instituut, Oranjesingel 72, Nijmegen ; in **Leiden** : Juridisch Studiecentrum Hugo de Groot, Hugo de Grootstraat 27, Leiden.

Kosten : f. 60.— voor de gehele leergang. — Dit bedrag dient te worden overgemaakt :

— in **Nijmegen** : op girorekening 926203 van de Nederlandse Credietbank te Nijmegen ten name van Research A-Faculteiten onder vermelding „cursus Europees vennootschapsrecht” ;

— in **Leiden** : op giro 9013 van de Algemene Bank Nederland N.V. te Leiden, ten name van de Stichting Europees Instituut (rek nr. 56.66.32.993).

Inschrijving voor de leergang kan schriftelijk geschieden bij het Van der Heijden-Instituut, Oranjesingel 72, Nijmegen (tel. 080-512300) of bij het Europa Instituut, Hugo de Grootstraat 27 te Leiden (tel. 01710-49641 tst. 338). — De inschrijving sluit 10 januari 1974.

TIJDSCHRIFTEN

België (Franstalig)

Journal des Tribunaux.—jg. 1973

nr. 4842

Paul Troisfontaines, Le régime fiscal des rentes alimentaires versées en cas de divorce, de séparation de corps et de fait.—Patrice Bonbled, Convention collective concernant les licenciements collectifs.—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4843

Jacques Putzeys, L'évolution de la responsabilité du transporteur de marchandises.—Marc Helpens, Les honoraires de l'avocat sont-ils privilégiés lors d'une demande de concordat judiciaire ?—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4844

Van Honsté, procureur général.—La réparation par l'Etat du dommage subi par les victimes de certaines infractions.—Jurisprudence.—Notes de jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4846

Conférence du Jeune barreau de Bruxelles.—Discours de Me Olivier Collon : Autre chose.—Réponse de Me Alain P. Couturier.—Réplique de Me Gilbert-Sadi Kirschen, bâtonnier de l'Ordre des avocats.—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités.—jg. 1973

nr. 8

Faute.—Choses.—Etat.—Bassin de Natation.—Médecine.—Lois coord. 16-3-68.—Règl. gén.—Lésion matérielle.—Lésion morale.—Lésion physique.—Preuve.—Chose jugée.—Respons.—Lois coord.—Loi 10-4-71.—Chemin du travail.

Revue du Notariat Belge.—jg. 1973

nr. 2607

René Deschamps, La loi du 6 mars 1973 modifiant la législation relative aux sociétés commerciales.—Législation.—Revue de la jurisprudence belge.—Revue des décisions administratives.—Notariat.—Renseignements divers.

nr. 2608

Paul de Ville de Goyet, Vente par un nu-propriétaire et un usufruitier.—Valeur de l'usufruit.—Législation.—Revue de la jurisprudence belge.—Chambres de discipline des notaires du royaume pour 1973-1974.—Bibliographie.—Notariat.

Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat.—

jg. 1973

nr. 21737 à 21742

Conservation de nature.—Notaire.—Substitution.—Servitude.—Bail à ferme.—Impôts sur les revenus—Succession (droit de).

Recueil de Jurisprudence du Droit Administratif et du Conseil d'Etat.—jg. 1973

nr. 1

Albert Parisi, Les moyens financiers des conseils régionaux.—Jurisprudence du conseil d'état.—Jurisprudence judiciaire.—Bibliographie.—Communiqués.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie.—jg. 1973

nr. 1

A. Marshal, Les mots et les règles.—A. Stümper, Considération à propos de l'affaire Baader-Meinhof.—Chronique.—Informations.—Bibliographie.—Revue.—Jurisprudence.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie.—jg. 1973

Inhoudstafel 1972-1973.

Mouvement Communal.—jg. 1973

nr. 73

Editorial.—Lettre de M.E. Lebrun, bourgmestre de la ville de Namur.—La vie de l'Union.—Loi du 11 juillet 1973 portant modification de la loi du 29 mai 1959.—J.M. Berger, Les communes et la coopération au développement.—F. Dungalhoff, Planification urbaine. Méthodologie de l'établissement d'un projet d'infrastructure de circulation dans le cadre d'un projet de développement urbain.—Actualités.—Législation-jurisprudence (annotées).—Ch.L. Closset, Chronique des revues de droit.—Chronique "Assistance publique".

Res Publica.—jg. 1973

nr. 3

Avant-propos.—Albert Delpere, Introduction.—Francis Delpere, Politique et administration.—Hugo Van Hassel, Des structures administratives pour 1985.—André Philippart, Pour un fonctionnaire scientifique.—R. Dethier, "Administration 85" Informatique et pouvoir.—Information.—Documents de sociologie politique du phénomène religieux.—Comptes rendus.

Revue Internationale des Sciences Administratives.—jg. 1973

nr. 3

V. Merikoski, La politisation de l'Administration.—P. Garant, Le contrôle de l'administration au Québec.—M.A. Ku-reishy, Réformes de la gestion financière au Pakistan.—M.A. Arroyo Gomez, Les mécanismes administratifs de la coordination d'une politique de l'environnement.—E.J. Sady, L'ONU et la coopération technique en matière d'administration publique : certains développements récents.—E. Hamoui, La fonction publique en Afghanistan.—Y. Manor, L'Autorité de planification économique d'Israël.—W. Lambrechts, Régionalisation et Administration : conséquences et perspectives.—Résumés des articles publiés en langues anglaise et espagnole.—Ecoles et instituts d'administration publique.—Bibliographie sélectionnée.—Coopération technique, Nouvelles.—Chronique de l'institut.